

III RIIGIKOGU

2. istungjärk. **Protokoll nr. 17 (7).**

1926. a.

III Riigikogu koosolek 5. novembril
1926. a. kell 17.

Kokku on tulnud 90 Riigikogu liiget.

Valitsuse loosis: Riigivanem **J. Teemant**, sõjaminister **J. Soots**, välisminister **Fr. Akel**, kaubandus-tööstusminister **K. Kornel**, põllutöominister **O. Köster**, haridusminister **J. Lattik**, kohtuminister **J. Sepp**.

Päevakord:

1. Kartuliteveo kontrolli seaduse muutmise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

2. Kaitsevæosade ja -asutuste alla võetud ruumide üürinormide maksvuse pikendamise seadus — redaktsiooni komisjoni ettepanek.

3. Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse muutmise seadus — III lugemisel.

4. Linnavolikogude valimise seadus — II lugemisel.

5. Väljaveotolli § 1. p. 1. muutmise seadus — II lugemisel.

6. Eksporttapamajade riikliku laenu seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

7. Rahvaväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seadus — riigikaitse komisjoni ettepanek.

8. Amnestia seaduseelnõu — üldkomisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**, pärast abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.20 min.

1. Päevakorra Juhataja K. Einbundi täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku. Päevakord on juhatause poolt määratud ja Riigikogu ning valitsuse liikmetele teatatud.

J. Vain (stp): Teen ettepaneku, väljajagatud päevakorra 6., 7. ja 8. punkt asetada kolmanda päevakorra-punkti järele sellepärast, et pärast esimest lugemist on seadustel tarvis kolmepäevalist tähtaega, enne kui teisele lugemisele asutakse. Meie võime tänasel

koosolekul 5. päevakorra-punktiga lõpetada, ja kui kolmepäevalisest tähtajast mitte kinni pidada, siis ei oleks meil tuleval nädalal kokku tulles tööd.

Juhataja **K. Einbund:** Rkl. Schulbach'ilt on ettepanek, täiendada päevakorda, võttes esimeseks punktiks komisjonide täiendavad valimised. Teiseks on rkl. Vainult ettepanek, võtta päevakorra 6., 7. ja 8. punkt kolmanda päevakorra-punkti järele. Asun rkl. Schulbach'i ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. Asun rkl. Vainu ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud — seega on päevakord kindlaks määratud.

2. Komisjonide Riigikogule on tulnud täiendavad valimised. järgmised teadaanded:

1) „Teatan sellega, et ma Riigikogu sotsiaalkomisjonist tagasi astun. A. Schulbach, rkl.“

2) „Panen ette, valida sotsiaalkomisjoni liikmeks Chr. Kaarna tööerakonna Riigikogu rühma nimel. Schulbach“.

Panen hääletamisele ettepaneku, valida sotsiaalkomisjoni rkl. Schulbach'i asemele rkl. Kaarna. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Kaarna sotsiaalkomisjoni valitud.

3. Kartuliteveo Redaktsiooni komisjoni aruandja O. Gustavsoni kontrolli seaduse muutmise seadus — redaktsioon. Redaktsiooni komisjoni aruandja **O. Gustavson** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu redaktsiooni komisjoni muudatus.

Redaktsiooni komisjon paneb Riigikogule ette, vastu võtta „Kartuliteveo kontrolli seaduse muutmise seaduse“ lõpulik redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal lugemisel vastuvõetud kujul järgmise muudatusega:

1. Teises reas kustutada sõnad „sead. nr. 15“.

4. Kaitsevæosade ja -asutuste alla võetud ruumide Redaktsiooni komisjoni aruandja O. Gustavsoni kannab ette ja nähtava enamusega

**üürinormide
maksvuse pi-
kendamise sea-
dus — redakt-
sioon.**

võetakse vastu redakt-
siooni komisjoni ette-
panek.

Redaktsiooni komisjon
paneb Riigikogule ette,
vastu võtta „Kaitsevæeosa-

de ja -asutuste alla võetud ruumide üürinor-
mide maksvuse pikendamise seaduse“ lõpulik
redaktsioon Riigikogu poolt kolmandal luge-
misel vastuvõetud kujul ilma muudatusteta.

**5. Riigimaade
põliseks tarvi-
tamiseks ja
omanduseks
andmise sea-
duse muut-
mise seadus —
III lugemisel.**

Maakomisjoni aru-
andja **A. Schulbach**
(loeb): Riigimaade põli-
seks tarvitamiseks ja oman-
duseks andmise seaduse
muutmise seadus.

J. Holberg (põl):
Lugupeetud Riigikogu liik-
med! Küsimus, mida

käesolev eelnõu käsitleb, ei ole sugugi uus. Ei
ole vist aastatki möödunud, kui oli see küsimus
arutamisel läinud Riigikogus. Selle üle vaieldi
esiteks pikemalt komisjonis, siis oli ta Riigi-
kogus, tähendab põlise tarvitamise seaduse aru-
tamisel oli põnevamaks küsimuseks, kui suu-
reks määrata ülemnorm, mida võib mõisate
maadest uus põllumees endale osta või põlise
tarvitamise alusel oma kätte võtta. Tehti mit-
mesuguseid ettepanekuid. Sotsialistide rühm
esitas ettepaneku, võtta ülemmääraks 30 hek-
taari, peale selle olid ettepanekud, võtta ülem-
määraks 50 hektaari, aga selleaegne II Riigi-
kogu enamus asus seisukohale, et jääks ülem-
määraks 75 hektaari. Ei läinud aastatki
mööda, kui sotsialistid kordasid oma ettepane-
kut, võttes ülemmääraks 30 hektaari. Ma
tahaksin tähendada, et sarnast teed ei või meie
seadusandlus käia ja iseäranis alal, mis käsi-
tab maaküsimust, — põllupidaja juriidilist sei-
sukorda ja vahekorda maaga. Lubamatu on,
et meie igal aastal uued normid üles seame
selle maa suuruse kohta, mis keegi omandada
võib. On selge, et neil inimestel, kes on omale
tüki maad saanud, kui neil ei ole kindlust ega
tunnet, et see maatükk pikemaks ajaks nende
kätte jääb, ja kui kuue kuu pärast võib uus
seadus antud saada, mis ta omandust poole
väiksemaks või isegi kuni $\frac{1}{3}$ vähendada võib,
siis on selge, et see inimene selle maa peale
ei vaata, kui oma kindla omanduse peale ja
kõike oma kapitali ja tööjõudu sinna sisse ei
pane. Ja niisugust teed on hakanud käima
meie Riigikogu! Ma pean ütleva, et praegu-
seni on meil maaküsimust käsitavaid norme
muudetud 220 korda, ja sellest on selge, mis-
sugune tunne on inimesel, kui ta teab, et nii
lühikese aja sees on seaduse juriidilisi norme
niipalju kordi muudetud, mis ta vahekorda

reguleerib selle maaga, kus ta elab. Juba ko-
misjonis tähendasin ma, et 75 ha, mis siin
on ette nähtud, ei ole kuigi suur majapidamine
meie oludes, kus on väga palju halba maad, ja
teiseks põhjuseks, mis peajasjalikult täiesti vil-
dak, on see, et üks osa maapidajaid võib oman-
dada 75 ha ja teine osa maapidajatest peab piir-
duma määratud normiga. Meil on olnud aasta-
sadade viisi kord, kus on olnud suuremad maa-
tükid teatud kihi käes, kus on olnud punase
joonega vahe tõmmatud suuremate ja väikse-
mate majapidamiste vahele, ja nüüd tahetakse
uuesti niisamasugust joont luua asuniku ja
vanapõllumehe vahele, ühed ühte ja teised
teise juriidilisse olukorda panna, ühedele
hoopis teised soodustused anda kui teistele,
näiteks vakatalude omanikkudele. (R. Penno,
as: Aga see on ka praegumaks va-
seaduse sees!?) Kui aluseks pannakse 75 ha,
siis tõmbab ta lähemale selle normi. Komis-
jonis juhtisin ma selle peale tähelepanu, et ei
ole veel seda ette tulnud, et väikseist maa-
pidamistest oleksid kokku seatud suuremad
maapidamiseüksused. Seda ei ole ka teistes
riikides ette tulnud ja siis on selge, et meil seda
hüdaohtu karta ei ole. Mis nüüd selle pa-
ragrahi redaktsioonis puutub ja mille vastu
ma ka omal ajal vaidlesin, on käesoleva pa-
ragrahi teine pool, kus on tähendatud: „Kui
kellegi käes on üle 50 ha kõlbulikku maad põli-
seks tarvitamiseks või omanduseks pärimise
või muul põlise tarvitamise või omandusõiguse
ülekanndamise teel, siis on ta kohustatud vöö-
randama ülemäär maa või selle põlise tarvi-
tamise õiguse kahe aasta jooksul, arvates päe-
vast, mil tema nimele rohkem kui 50 ha maad
kinnistatud, või kui ei kinnistata, siis sellest
päevast, mil ta asunud maa valdamisele.“
Kuid sellega ei ole seaduseandja veel rahul, ta
ütleb, et kui kellelgi on üle 50 ha maad, siis
sunnitakse teda seda juurde omandatud maad
ära müüma. Aga ega igakord ei suurene maa-
pidamine maa juurdeomandamise teel, vaid
seal võivad ka teised juriidilised tiitlid anda,
nii et sel teisel lausel täiesti mingisugust efekti
ei ole.

Praegu tahetakse seda jällegi korrata ja seda
mitteotstarbekohast redaktsiooni uuesti vastu
võtta. Meie peame vaatama ja arvestama sel-
lega, mis tegelik elu nõuab ja näitab ja alles
siis võime ühe või teise otsuse teha. Minu
ja minu rühma seisukohalt oleks soovitatav,
kui Riigikogu käesoleva seaduse tagasi lükkaks,
kui põllumajanduslikkudele huvidele mittevas-
tava.

Juhataja K. Einbund: Asun pealkirja
hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 41
häält, vastu 26 häält, seega vastu võetud.

Aruandja **A. Schulbach** (loeb):

Riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 109/110 — 1925. a.) § 4 muudetakse ja pannakse maksuma järgmiselt:

§ 4. Ühel isikul võib olla põliseks tarvitamiseks või omanduseks § 1. tähendatud kõlbulikkude maad kuni 50 ha. Koondub kellegi kätte üle 50 ha kõlbulikkude maad põliseks tarvitamiseks või omanduseks pärimise või muul põlise tarvitamise või omandusõiguse ülekandmise teel, siis on ta kohustatud võõrandama ülemäära maa või selle põlise tarvitamise õiguse kahe aasta jooksul, arvates päevast, mil tema nimele rohkem kui 50 ha maad kinnistatud või kui ei kinnistata, siis sellest päevast, mil ta asunud maa valdamisele. Vastasel korral müüb riik kohtu teel viimati juurdeomandatud maaüksuse või selle põlise tarvitamise õiguse ära. Müügist saadud raha — müügi- kulud maha arvatud — antakse endisele omanikule või põlisele tarvitajale.

Üle 50 ha suurused maakohad, mis enne käesoleva seaduse maksmahakkamist eraldatud riiklikust maatagavarast planeerimise teel ja kasutamiseks antud maakoha saajatele, antakse põliseks tarvitamiseks senistes piirides.

A. Laur (as): Eelnõu teisel lugemisel lükati tagasi selle § 4. viimane lõige. See viimane lõige räägib sellest, et käesoleva seaduse alusel jääb riigi renditalu enam-vähem püsima endises suuruses.

Selle tagasilükkamise asjus lubatagu mul mõni sõna öelda. Meie teame, et maareformil on kaks ülesannet: 1) suurmaapidamiste likvideerimine, see tähendab, intensiivsema põllupidamise süsteemi peale üleminek; 2) taheti kustutada maanälga. Nendest ülesannetest — suurmaapidamise pealt üleminek väikemaapidamisele — on enam-vähem läbi viidud, kuna teist ülesannet — kustutada maanälga — ei ole suudetud täiel määral teostada. Meie teame, et on olnud ja kestub veel praegugi edasi nälg maa järele, see tähendab, rahval on suur puudus maast. Sellepärast on arusaadavad nende püüded, kes soovivad luua maatagavara, et anda seda neile, kellel maad ei ole. Meie rühm ei ole selle vastu, et need talud, mida uuesti planeerida kavatsetakse, et nende suurus ei tõuseks üle 50 hektaari. Kuid selle juures on imelik see, et tahetakse luua käesoleva seadusega maatagavara riigirentnikkude arvel. Seda ei saa aga küll sündsaks ega otsarbekohaseks pidada.

Kui meie nüüd aga küsiksime, mis on riigi renditalud, siis võiksime öelda, et need on sisuliselt ostutalud. Riigirentnikkudel ei ole küll

juriiidilist õigust maa kui eraomanduse peale, kuid sisuliselt, õiguse printsiibi järgi, on need talud ostetud ja isegi kalli hinna eest ostetud. Meie teame, et talud, mille eest makseti enne sõda 200, 300, 400 rubla aastas renti, müüdi 2, 3, 4 tuhande rubla eest. Tähendab, riigirentnik, makstes 10 aastat renti, ostis selle aja jooksul talu ära. Kui tahetakse nende käest osa maad ära võtta, siis ei oleks meie õiglased nende vastu. Sellega õieti võõrandaksime meie nende käest maad. Kui tahaksime aga olla järjekindlad, siis tuleks ka osa suurematelt ostutaludelt võõrandada. Kuidas on aga tegelikult asi? Minul on andmeid selleks, et on talusid kogusuuruses üle 50 hektaari, millest ainult 10—15 hektaari põllumaad. Niisugust talu lõhkuda — ei suuda ette kujutada, kuidas seda teha: kas võtta ära kõlbmata heinamaa, või võtta osa põllumaad ära.

Nüüd vaatame selles asjas maakomisjoni seisukohta. Maakomisjon kirjutab oma seletuskirjas: „maakohad on maasaajatele kätte antud ja nende sõlmitud rendilepingute põhjal on maasaajatele kohuseks tehtud majapidamisele tarvilikke hooneid ehitada või olemasolevaid hooneid omandada, ning suurem osa ongi neid tingimisi täitnud, nii et juba väljaplaneeritud ja väljaantud maakohade maa-ala vähendamine suuri majanduslikke raskusi looks. Ei ole ka riiklikult soovitav ilma tungiva vajaduseta tagasi võtma hakata seda maa-ala, mis juba kätte on antud, sest see looks maapidajate seas kindlustuse tunde ja võiks halvavalt mõjuda majapidamise tõstmise peale.“

See põhjendus käib asundustalude kohta. Ja soovitatakse, et neid ei vähendataks. Kuid seesama põhimõtte peaks palju suuremal määral maksuma riigi renditalude kohta. Riigi renditalu — see on teatav majapidamisüksus, temal on teatavad hooned, ja sealt ära võtta maad, — see käiks selle põhimõtte vastu rohkem, kui asundustalude kohta. Ja ma juba tähendasin, et maakomisjon ümber lükkab oma põhimõtte, samuti näitasin, et meil ei ole moraalselt mingit õigust võtta, sest nad on selle maa eest õige kõrget hinda maksnud. Nüüd aga see viimane lõige, mis sisse on jäetud, nimelt see, et planeerimata maad, mis seni väiketaludena rendile antud, antakse käesoleva seaduse alusel senises suuruses, kusjuures nende talude suurust põllutööstusteeringu oma äranägemise järgi võib muuta. See annab küll võimalust sahkerdamiseks, see on õige. Aga meie võime sellele piiri panna, sest riigi renditalud on kõik alles planeerimata. Ainult mõned üksikud maa-mõõtjad planeerisid oma pea järgi, üldiselt aga on kõik riigi renditalud alles planeerimata. On muidugi üksikuid suuri talusid, kust võtta võiks, kuid ministerium peaks siis kindlad

juhtnöörid välja töötama, mille järgi võtta võiks. Halbtusi on muidugi, ma ei ütle, et neid ei oleks, ja selle viimase lõike definitsioon ei ole ka õnnelik, kuid ta siiski ütleb ära, et võib jätta riigi renditalusid puutumata seal, kus selleks vajadus. Teistel juhtumistel võiks ka osa maad ära võtta ja mujale anda.

Sellepärast teen asunikkude, riigirentnikkude ja väikemaapidajate rühma nimel ettepaneku, võtta see viimane lõige seadusesse sisse, see lõige, mis teisel lugemisel tagasi lükati.

J. Vain (stp): Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Kolmas lõige § 4., mis teisel lugemisel välja jäeti, on sedavõrd ajalehe kirjatüki taoline, et tal seaduses aset olema ei peaks. Talle on jäetud kaks väljapääsekohta normist, mida ta üles seada tahaks. Esiteks, et olgu võimalikult senises suuruses normaaltalu ja teiseks, et põllutöoministeerium tarviduse korral võib väiketalude maa-ala suurust muuta. Kui see nii on, et põllutöoministeerium muuta võib, aga võib ka muutmata jätta, siis on enesele kerge ette kujutada seda kauplemist, mis nende renditalude ümber sünnib. Sündigu see siis koha peal maamõõtjatega, või olgu, et asjast huvitatud isikud põllutöoministeeriumi vahet sõidavad. Meie nägime aega, kus raudteerongid maareformist huvitatud inimesi täis olid. Nüüd on nad selle rahvaklassi poolest ruumikamaks jäänud, aga kui hakatakse renditalusid korraldama selle seaduse järgi ja sama personaaliga, mis praegu on, siis ühes kohas võiks asjad ilusasti minna, — võidaks põllutöoministeeriumi põhimõtted, kui ta need üldse üles seab, sirgejooneliselt läbi viia, — teises kohas aga tuleks protsesse ja nähtusi, mida soovitavaks pidada ei saa. Kui arvatakse, et renditalud senises suuruses olema peavad, nagu maakomisjonis tähendati, siis öeldagu seda selgesti, kui aga seda ei taheta öelda, siis öeldagu teist selgesti. Aga ei tohi jätta nii suurt umbsust seaduse teksti, mis sunnib seda igatepidi seletama, ja isegi kahjulikult seletama.

Mis aga sisult asjasse puutub, siis ei sooviks ma käsitada küsimust, kas meie praegune riigirentnik juba rendiga oma talu on välja maksnud või mitte. See on majandusteaduslik probleem ja liig julge oleks, kui hakataks seda nii lihtsalt ära otsustama, nagu rkl. Laur siin tegi. On õigus, et rentnikud on kõrget renti maksanud, aga ega see ei ole... (J. Holberg, põl): Aga popsikohtade kohta ütlete Teie sedasama, mis rkl. Laur! Mõisatel seni popse ei ole, ja renditalude seisukorra ja pospsimaade seisukorra hinnaline vahe on võrratu suur.

Mis aga puutub asjasse sisult, siis on ju

need põhimõtted, mis maaseaduse vastuvõtmisel üles seati, alles maksmas, need norme pole muudetud. Kui ei taheta neid mõisate käes olevaid suuremaid talusid uuesti planeerida, siis on ju võimalus teha seda seal, kus alles talude kruntiajamine läbi viimata. On küllalt selge, et meie renditalude maa ei seisa pooleski sarnases ühes tükis, mis looduses võimalik oleks. Järelikult tulevad nad ümberõstamisele ja sealjuures on võimalik vähendamist läbi viia, ilma et majapidamine selle all kannataks. Kui jääks maksma see kord, mis meil praegu on, siis oleks raskusi põllutöoministeeriumil maade korraldamisel ja tuleks riigi popside kohta uus seadus välja anda, mida rkl. Holberg vanade talude kohta meelde tuletas. Ja sellepärast näib, et rkl. Laur'i ettepanek siiski vastuvõetav ei tarvitse olla.

J. Holberg (põl): Ma tahan veel ühe asjaolu peale tähelepanu juhtida. Nimelt, kui käesolev paragrahv vastu võetakse sel kujul, nagu ta siin esitatud, siis kujuneb küll asi nii, et keegi ei hakka kõlbmata maad üles harima. Näiteks, kui kellelgi on 50 ha kõlblikku maad, aga sealjuures 20 ha kõlbmata maad, mida temal küll olla võib, aga niipea, kui tema need 20 ha üles on harinud, müüakse see temal kohtuteel ära. Mina arvan, et niisuguse olukorra juures ei hakka küll keegi kõlbmata maad kõlblikuks harima, ja ometi kõneleme igapäev sellest, et peame oma soosid ja rabasid üles harima.

R. Penno (as): Mina vaidlen härra Vainu väidetele vastu põhjusel, et meil praegumaksva korra järgi kõik renditalud niikuinii korraldamisele kuuluvad, ja renditalude piiride kohta on maksev praegu sama veniv asi, mida härra Vain kardab vaidluse all oleva seaduse alusel tulevat. (J. Vain, stp: 50 tiinu — siis ta veel ei ole!) Asi on ikkagi sarnane, et praegu on võimalik ministeeriumil määrata vähem kui 50 tiinu. On näiteks 48-tiinune talu, siis on ministeeriumil võimalik praeguse korra juures määrata ka 38 tiinu. Nii et need rongitööd inimesi, mida härra Vain arvab selle paranduse tõttu põllutöoministeeriumi palvele tulema, need võimalused on ehk praegu juba olemas. Kui see ka praeguse korra juures nii on, siis arvan, et see härra Vainu väide siin otsustamisel ei tohiks mõõduandev olla.

Siis teise küsimuse kohta on meie rühm arvamisel, et ei või talusid lõhkuda. Näiteks Läänemaal on talusid, kus on 3 tiinu põldu riigi renditalul ja sellejuures 100 tiinu muud maad. Mida meie siis sealt eraldame? Kas 3 tiinu põldu, ja ülejäänud maa, — soo ja

kanarpiku jätame taluniku kätte? (Vahelhüüe J. Vainu, stp poolt.) Noh, ma arvan, et sellest talust maa eraldamine on täiesti mõtetu ja asjatu — seal ei saa popsikohta luua ega ka uut kohta rajada.

Paindumus peavad ikka seadusel olema, — ja seda tahab meie parandus — et niisuguseid ebaloomulikke sootükke ei hakataks ära lõikama, mida õieti kasutada ei saa.

B. Oja (töer): Maakomisjonis arutati küsimust, kuidas kindlustada vanade riigirentnikkude kohti, nii et nad jääksid nendesse piiridesse, mis neil praegu kasutada. Õieti ei arutatud seda küsimust, et neid kohti kõigile kindlustada, vaid ainult neile, kellel need suuremad kui 50 hektaari. Mina arvan aga, see redaktsioon, mis valitsuse poolt esitati maakomisjonis, ei kindlusta kõigile riigirentnikkudele mitte midagi, vaid annab nad täiesti põllutöoministeeriumi võimkonda. See seaduse paragrahvi osa ei anna midagi, vaid on soovivaldus põllutöoministeeriumile, et ta võib toimetada nii ja võib ka teisiti. Just see tekst annab põllutöoministeeriumile täiesti võimaluse selleks, kas ta suurendab, annab täies suuruses tagasi, või vähendab riigi rendikoha maapiire selle järgi, kuidas ta ise soovib. Sellepärast ütlen — see redaktsioon on niivõrd õnnetu, et teda vastu võtta ei või. (J. Holberg, põl: See on kõik halvasti!) Ei, see seadus kõik ei ole halb.

Mis aga puutub sellesse, et popsikohti seal tükeldada ei saa, nagu siin öeldud, siis ei vasta see tõele. Praegu on põllutöoministeeriumil ka täielik õigus seda nii planeerida, kuidas ta heaks arvab. See praegune seadus ei kindlusta temale ega võta temalt seda võimalust ka ära. (Vahelhüüe K. Pätsi, põl poolt.) Jah, vaadake, härra Päts, ma tahan sellest punasest kriipsust ka kõneleda. Kui seda punast kriipsu, mis mõisa ja talu vahel oli, ei taheta uuendada, siis on tarvis seda seadust praegu muuta. (J. Holberg, põl: Pole ju veel teostama hakatud seda seadust.) Jah, vaadake, härra Holberg, selles see asi seisabki. Kui kõigil neil talunditel oleksid hooned kohapeal, siis koondamine ei oleks nii kerge, aga nüüd tõmmatakse see punane kriips ära, mis kahe talu vahel, ja tehakse üheks. Selleks, et seda ei sünniks, on käesolev seadus tarvilik. (J. Holberg, põl: Teie ei tea seda õiget punast kriipsu!)

Kui meil suurmaapidamisi pole, siis ei tarvitse talud suuremad olla kui 50 hektaari. Ja mida härra Holberg tähendas nende kohta, kellele juba suuremad maa-alad kätte antud kui 75 hektaari, et neile need ka jäetakse, siis kindlustab seadus neile nende maa-alad.

O. Gustavson (stp): Mulle näib, käesoleva paragrahvi viimane lõige ei ole hästi kooskõlas selle paragrahvi I lõikega. Teise lõikega on lugu selgem: I lõikes ettenähtud normist suuremad maakohad, mis enne käesoleva seaduse maksimahakkamist eraldatud riiklikust maatagavarast, antakse nende kasutajatele põliseks tarvitamiseks senistes piirides. See tähendab, suurendusi siin olla ei saa. Kolmas lõige lubab aga, et põllutöoministeerium talude maa-ala suurust oma äranägemise järgi muuta võib. See tähendaks, juba olemasolevaid talusid suurendada võib üle I lõikes ettenähtud normi. Mis oleks selle tagajärg? Praeguste faktiliste asjaoludega arvestades igatahes õige kurb. Selle kohta on nii mõndagi kuulda, kuidas praegu kohtadel renditalude lõpulikku planeerimist toimetatakse. Mulle on räägitud, kuidas Pärnumaal Audru vallas neid asju sooritatakse, samuti Orajõel. Siin võib olla liialdusi, aga vanasõna ütleb: kus suitsu, seal tuld. Seal sõitnud maamõõtjad, üks vanker õllekorvidega ees, teine järele. Samuti toonud üks maamõõtja oma naise kaasa, kes siis terve suve „asjast huvitatud“ talurentniku juures suvitanud. Ei planeeritavat popsidele maad mitte iga talukohta küljest. Üsna väikeste talukohtade küljest tehakse äralõikeid. Aga sealsamas kõrval asub talu, mis kolm korda suurem ja mille piiri ääres pops. Viimane palub, et talle antaks selle suure talu servast üks vakamaagi juurde, kuid maamõõtja vastab: võetagu tal või pea otsast maha, aga seda ei saa, sest see olevat niisugune talu, mille küljest maad võtta ei või. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Ma arvan, et need, kes niimoodi oma talusid soomustavad, seda teevad mitte kuue, vaid nelja silma all. Sellepärast on raske maamõõtjat paragrahvi alla viia. Sarnaste tõsiasjadega arvestades võib see paragrahv muutuda põllutöoministeeriumi ametnikkude käes teravaks sõjariistaks, mis lõikab luusse-lihha nii mõnelegi riigirentnikule. Selle paragrahviga on võimalik põllutöoministeeriumil laveerida oma äranägemise järgi. Siin on valida kahe kurja vahel: painutada riigi rendikohad üldise normi alla, või jätta põllutöoministeeriumile vabad käed.

Ma valiksin igatahes esimese kurja, sest see on väiksem kui viimane. Sellepärast ei tarvitseks kolmat lõiget vastu võtta, vaid Riigikogu võiks jääda II lugemisel vastuvõetud seisukoha juurde.

Juhataja K. Einbund: Rkl. Laur'ilt on esitatud järgmine ettepanek: „Teen ettepaneku, võtta riigimaade põliseks tarvitamiseks ja omanduseks andmise seaduse muutmise

seaduse § 4. viimaseks lõikeks: Planeerimata maad, mis seni väiketaludena rendile antud, antakse käesoleva seaduse alusel tarvitada võimalikult senises suuruses, kusjuures nende talude planeerimisel põllutöoministeerium väiketalude maa-ala suurust tarviduse korral muuta võib.“

Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Schulbach: Kuna selle ettepaneku kohta, mis rkl. Laur esitas, komisjonis häälde pooleks läksid, pean oma kohuseks tähelepanu juhtida mõne asjaolu peale, mis komisjonis ette toodi, et Riigikogu võiks siis selle küsimuse kohta oma otsuse teha.

Nagu teada, võeti see seadus Riigikogus II lugemisel vastu niisugusel kujul, nagu eelmise Riigikogu poolt, ainult selle vahega, et maakoha suuruseks, mis ühe isiku kätte võib koonduda, võeti 75 ha asemel 50 ha, muid muudatusi ei olnud. Ka eelmises Riigikogus peeti pikemaid vaidlusi selle küsimuse kohta, mida kolmas lõige puudutab. Kuid ka II Riigikogu tuli lõpuks otsusele, et raske on mingisugust määrust selles asjas sisse võtta ja jättis välja kõik selle kohta käiva osa. Muidugi on vahe selles, et senise seaduse järgi riigi renditalu ülemäär teine on. Nimelt oli see endise Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse järgi 75 ha, nüüd aga kavatakse maksma panna 50 ha. Riigikogu maakomisjonis oli ka põllutöoministeeriumi esitaja, kes seletas, et kuigi II Riigikogu võttis vastu riigi renditalude jaoks 75 ha kõrguse normi, siis tegelikult põllutöoministeerium seda normi ei ole kasutanud, vaid on käinud selle normi järgi, mis maareformi teostamise määrustes ette nähtud, see on 50 ha normaaltalu ülemääraks, ning sellest määrast välja minnes planeeritud riigi renditalud. Selle teostamisel ei ole mingisuguseid arusaamatusi ette tulnud. Mina ei või muidugi selle eest vastutada, kuivõrd ministeeriumi esitaja seletused asjaoludele vastavad, kuid need olid seletused, mis Riigikogu komisjonis ette kanti.

Edasi, seda parandust arutades, leidis komisjon suure puuduse, mille peale siin on juba tähelepanu juhitud, — nimelt selle, et ta redaktsiooniliselt väga halb on. Tema tahab ministeeriumile anda mitte õiguse seniseid riigi renditalusid nende kasutajatele anda senistes piirides, vaid panna ministeeriumi peale kohustuse, et ministeerium peab igal juhtumisel andma riigi renditalud senises suuruses nende pidajate kätte.

Kuid on juhtumisi, kus pole võimalik talu anda pidajale senises suuruses. Need on juhtumised, kus riigi renditalu maal on popsikoht, mida tuleb eraldada ja võib olla temale ka

maad juurde anda. Teiseks — lapitaludena olevad renditalud: kui nad kruntiajamisel halvema maa asemel paremat vastu saavad, siis ei ole mõistagi põhjust endises suuruses maad asemele anda, vaid paremat maad võib juba vähem anda. Sellest kaalumisest välja minnes oli ministeeriumi esitaja, kes oli selle paranduse tegija, eelnõusse kaks väljapääseteed jätnud, mis võimaldavad ministeeriumil sellest kohustusest mööda pääseda. Nimelt tarvitatakse sõna, et ministeerium „võimalikult“ peab andma maad senises suuruses, ning teiseks lause lõpp: „Kusjuures nende talude planeerimisel põllutöoministeerium väiketalude maa-ala suurust tarviduse korral muuta võib“. Need on kaks väljapääseteed, mis ministeeriumile antud, et kohustusest mööda pääseda. Kuid siin on veel kolmas möödapääsetee olemas. Kolmandas lõikes on tarvitatud ütelust, et antakse kätte senises suuruses „planeerimata maad, mis seni väiketaludena rendile antud.“

Komisjonis tuli arutamisele küsimus, mis tuleb mõista sõna „väiketalude“ all. Meil on juba hakanud välja kujunema normaaltalu mõiste. Maaseaduse teostamise määrustes räägitakse 50 hektaarist kui normaaltalu ülemäärast. Normaaltalu — see peaks olema keskmine talu. Kui siin kolmandas lõikes tarvitatakse terminit — väiketalu, siis peab küll arvamisele tulema, et see väiketalu on väiksem kui normaaltalu, väiksem kui 50 hektaari. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Kui härra Laarman arvab, et väiketalu on suurem normaaltalust, siis ei saa mina küll sellega leppida. (Vahelhüüded paremalt poolt. — M. Laarman, põl: Uus tarkus. Väga segane on see jutt.)

Juhataja K. Einbund: Palun Riigikogu liikmeid aruandjat mitte segada. (J. Holberg, põl: Meie võime küsimisi ette panna.) Sõna on aruandjal.

Aruandja A. Schulbach: Kui seaduseelnõus on öeldud, et planeerimata maad, mis seni väiketaludena rendile antud, antakse tarvitada võimalikult senises suuruses, siis näib küll, et need väiketalud peaksid ära mahtuma paragrahvi esimeses osas ettenähtud 50 ha piiridesse ja lõpuosa võib ainult väga suuri raskusi ja arusaamatusi seaduse seletuses pakkuda.

Juhataja K. Einbund: Hääletamisele tuleb rkl. Laur'i ettepanek. (Hääletatakse.) Poolt on 34 häält, vastu 38 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. (R. Penno, as: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääle-

tamist. (Hääletatakse.) Poolt on 42 häält, vastu 36 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Hääletamisele tuleb seaduseelnõu tekst. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu tekst vastu võetud.

Asun lõpuhääletamisele. Hääletamise kohta on 12 Riigikogu liikmelt ettepanek, lõpuhääletamist toimetada kinniselt. (Hääletatakse.) Kinnisel hääletamisel on poolt 45 häält, vastu 32 häält, seega on seaduseelnõu lõpuhääletamisel vastu võetud.

6. Eksporttapamajade riikliku laenu seadus — Zimmerman. I. lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja J. Zimmerman. Püüdmatalituste kõrval on meil põllumajandusliikude saaduste ümbertöötamiseks tekkinud eksporttapamajad. Praegune eksporttapamajade seisukord näitab, et meil sel alal edu on. Ametliikude andmete järgi on meil baconi valmistatud 1924. aastal 196 tuhat kg., 1925. aastal — 429 tuhat kg. ja käesoleval aastal on kuni 1. novembrini valmistatud juba 910 tuhat kg., mis näitab, et meil baconi valmistamine on edenenud väga suurel määral, isegi kiiremini on edenenud, kui on edenenud või toodang. On ette näha, et meil sel alal ka tuleval aastal edu saab olema, sellepärast on tarvilik uute eksporttapamajade asutamine. Praegune summa — 5 miljonit — on liig väike selleks, et eksporttapamaja ehitada, kuid on küllalt suur selleks, et eksporttapamajade ehitamiseks julgustada. Tulevikus peame eksporttapamajade peale suuremaid summasid kulutama, meie peame eksporttapamajad samasugusele alusele seadma, kui on püüdmatalitused, nimelt peame neid riigi poolt finantseerima, et põllumehele võimalust anda produtseerida.

Käesolevat seadust on rahaasjanduse komisjon niipalju muutnud, et on ühe sõna juurde pannud, nimelt et laen antakse „uute“ eksporttapamajade ehitamiseks.

Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Ei olnud hästi kuulda, mida härra aruandja selle elnõu põhjendamiseks ütles. Ainult niipalju võis tähele panna, et härra aruandja ütles, et see summa — 5 miljonit — on liiga väike selleks, et eksporttapamaja ehitada, kuid tema lisa juurde, et see on suur selleks küllalt, — milleks aga, ei olnud hästi kuulda — vististi selleks, et õhutada eksporttapamajade ehitamist. Milles aga see õhutamine seisab? Kas selles, et praegu antakse välja 5 miljonit, ilma et selleks sihti oleks. Kas selles seisabki

see õhutamine, et tervel sellel ajal oleks õhk all, oleks jälle üks õhuloss. Ja selleks, et seda tapamaja õhu peale ehitada, on tarvis 5 miljonit välja anda. (Vahelhüüe paremalt poolt.) Noh, teie teate seda tapamaja asja lähemalt, sest teil on seal üks mees, kes isegi loomaarstidega hakkama saab. Jätame praegu kõrvale küsimuse, kas meil praegu uued tapamajad tarvis on või mitte. Võib olla, on tarvis uus eksporttapamaja asutada, võib olla, on tarvis see Tartu ehitada, kus on omavalitsusel isegi oma plaanid valmis. Kui seda teha tahetakse, siis tuleb esineda kindlate kalkulationsioonidega, kindlate arvetega ja kindlate andmetega. Et tapamaja 5 miljoniga ehitada ei saa, see peaks teada olema ka härrale loomaarst Zimmerman'ile. Mina selle juures ei kahtle. Aga et tapamaja 30—60 miljonit maksuma läheb, ma arvan, seda usub igauks. (Vahelhüüe asunikkude poolt.) Muidugi, kui asunikud selle eesotsa asuvad, siis võib tapamaja ehitamine ka 100 miljonit maksuma minna. Meie oma tapamaju ehitame aga arvestades meie oludega ja neis piirides, mis meil Eesti vabariigis on ette tõmmatud, ja siin on arvestatud 30—60 miljoniga.

See seaduseelnõu on esitatud Vabariigi Valitsuse poolt maskeeritult, et varjata selle summa sootu teist otstarvet, — seda summat võimaldada „Estonia“ praegu olemasolevale tapamajale. Mis otstarbel seda summat sellele võimaldatakse, selle kohta ütles härra Jürman, et seal on remont olnud. Kas selle lihunikumeistri juures, või loomaarsti juures. Kus see remont ette võeti, seda ma ei tea. Aga et seal remonti on tehtud, seda teab vast paremini härra Riigivanem, kellel selles asjas oli läbirääkimine loomatervishoiu peavalitsuse juhataja härra Arras'ega, kes vististi selle tagajärjel ametist lahkus. Tapamaja arsti asemele määrati riigi palga peal olev loomaarst, kui seal tapamajast lahkus ametisolev loomaarst. Määrati põllutöömistri käsukirjaga. Täheandab, suhted „Estoniaga“ on olemas härra Riigivanemal ja härra põllutöömistril, ja sellepärast on neil lähemalt teada, missugune remont seal käimas oli ja milleks see 5 miljonit tarvis läheks. Meile seda aga öelda ei tahetud ja sellepärast on siia pandud „uute“ tapamajade ehitamiseks. Enne kui see seadus rahaasjanduse komisjonist siia jõudis, oli Tartu tapamaja ehitamise pärast juba võistlus käimas linnavalitsuse ja kaupmeeste vahel.

On asutatud tapamaja ellukutsumiseks mingisugune kaupmeeste ringkond, või kes seal on — mina ei tea kindlasti. Igatahes oli seal kaupmeestelmas tuntud nimesid. On asutatud mingisugune seltskond, kes tahab tapamaja asutada või selle asutamise teostamist

ellu kutsuda. Nad tahavad seda viit miljonit härra Zimmerman'i sõnade järgi — ehitamisele õhutamiseks. Aga kas see riigile soovitav on, sellejuures tuleb kahelda. Praegu ei ole meil tapamajad üldse koormatud. Meil on praegu kaks eksporttapamaja: „Estonia“ — seal töötatakse ümber meie omamaa sigu ja seal jagatakse ka kõrvakiile. Teine tapamaja töötab ümber väljamaa kaupa, sest see tapamaja on eeskujulikum, avaram, suurema ja parema sisseadega. Seal töötatakse väljastoodavaid sigu ümber. (Vahelhüüe põllumeeste poolt.) Ma ei tea, kas „Estonias“ ka väljamaa sigu ümber töötatakse. Minu teada töötatakse seal ümber ainult kodumaa sigu! Aga „Külmetus“ töötab ümber väljamaa, Venemaa sigu. Kuipalju kaupa väljamaalt ümber töötamiseks edaspidi tuleb, seda ei ole meil aga teada, nii et „Külmetus“ võib olla satub sarnasesse seisukorda, kus tal ei ole midagi ümber töötada. Juba praegu töötab „Külmetus“ Venemaa sigade kõrval ka sisemaa sigu ümber. Temal on selleks juba praegu võimalus olemas. Nii et meie ei saa praegu sugugi öelda, et uue eksporttapamaja ehitamine nii kiire on, et antagu ainult 5 miljonit välja. Peale selle on praegu lihahinnad välis turul langenud ja ei ole erilist tõusu sigadekasvatamises märgata. Nii on aega küllalt selleks, et kindlat kava esitada, et võimalik oleks asja läbi kaaluda, läbi kalkuleerida, et siis tarvilikku krediiti anda. Muidu antakse väike summa — 5 miljonit — välja, ja sellega seotakse kohustustega riigikassa, millel edaspidi tuleb välja anda jumal teab missuguseid summasid. Aga niiviisi krediite välja anda ei tohi. Sellest on juba kõneldud teistel puhudel, et see viis ei ole hea, kui summad antakse välja osadekaupa. Kui tapamaja tahetakse tõesti ehitama hakata, peavad olema kindlad plaanid, kindlad kalkulatsioonid ja siis võib alles riigikassa raha välja anda. Nii aga raha välja anda, nagu seda on tehtud näiteks kodumaa käsitööstuutide asutamise summaga, ei ole soovitav. Kodumaa käsitööstuutide asutamisele on juba kahe seltskonna poolt asutud, ja mõlemad tahavad raha saada. Mina ei kõnele eksporttapamajade vastu. Kui tarvis, tuleb neid ehitada, aga summasid enne välja anda ei ole otstarbekohane, kui Riigikogule esitatud ei ole, mis summaga teha tahetakse. Kas saab selle summa Tartu linna omavalitsus, kas antakse see „Estoniale“, või antakse see veel kellelegi muule. (J. Laidoner, põl: Kas linna omavalitsus ka eksporttapamaja ehitama hakkab?) Mina arvan — kogukond võib ka tapamaja ehitada, kuna praegu näiteks „Estonia“ ümber väike ringkond — ütlemine põllumeeste kogu

mehed — on koondunud. Mispärast ei või siis omavalitsus, mis palju laiem koondus on, niisugust ettevõtet avada? Ja õieti kuulubki tapamajade küsimus omavalitsuste võimkonda. Nii siis — esitatagu kindlad kalkulatsioonid, näidatagu ära, kui suur see summa on, mis viiele miljonile lisaks tuleb anda, siis alles asume selle küsimuse tõsisele arutamisele. Kui meie praegu hääletame eksporttapamajade riikliku laenu seaduse vastu, siis mitte sellepärast, et meie eksporttapamaja vastu oleksime, vaid sellepärast, et nagu härra aruandja ütles, see on mingisugune summa, millega ei saa ehitada tapamaja, vaid mida küllalt on selleks, et seda — härra aruandja ütles küll: õhutada — õhku lasta.

A. Anderkopp (töer): Austatud Riigikogu liikmed! Selge on, et selle summaga tapamaja üles ehitada ei saa. Kui sellest seisukohast seda eelnõu võtta, siis võib tema vastu olla. Aga et võimalik on seaduses teisel lugemisel tarvilikke parandusi teha ja seega ära määrata kord ja alused, kuidas uue tapamaja ehitamine sündima peab, siis on meie rühm arvamusel, et seda seaduseelnõu esimesel lugemisel toetada võib, aga ainult sellel teadmisel, et juba teisel lugemisel tarvilikud parandused tulevad teha, seega seadusele kaju andes, mis meie soovidele vastab.

Juhataja **K. Einbund**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Zimmerman**: Härra Johanson tähendas täiesti õieti, et ei saa sarnase summaga tapamaja ehitada. Kui härra Johanson oleks lugenud seaduse seletuskirja, siis ei pruugiks ta loomaarst Zimmerman'i kompetentset arvamist küsida. Tapamaja ehitamiseks läheb tarvis 30—40 miljonit. Teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **K. Einbund**: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl): Väga austatud Riigikogu liikmed! See seaduseelnõu on võtnud kaju, mis tõesti vastuvõtmatu on. Kui meie seaduseelnõu vastu võtame, mis käsitab eksporttapamajadele laenu andmist, siis on loomulik, et seda laenu tuleks määrata ühtlaselt kõigile ühistegelistel alustel töötavatele tapamajadele, sest kuhu teie lähete sellega, kui seaduseelnõus määratakse ühele kooperatiivtapamajale laenu ja teisele mitte. Niiviisi ei saa talitada, et üks kooperatiivtapamaja saab laenu ja teine mitte. Tuleb sarnaselt talitada, et anda laenu kõigile või mitte kellelegi.

Näiteks missugust segadust see oleks toonud, kui teie piimaühisuste alal sarnaselt oleksite talitanud, ühele laenu andes, teisele mitte, siis oleksid paljud piimaühisused sisse kukkunud ja pankrotti jäänud, sest nad ei oleks enam ühesugustel tingimustel töötada saanud. Sarnast seisukorda meie luua ei või.

Mis puutub eksporttapamajadesse, siis on eksporttapamajade finantseerimise küsimus palju raskem, kui piimaühisuste küsimus.

5 miljoniga ei saa midagi peale hakata, nagu siin öieti on tähendatud. Meil on juba üks tapamaja asutatud, ja õnneks on ettevõtte suutnud mõne ajaga nii kaugele jõuda, et ta ilma odavaprotsendilise laenu ta töötada võib. On rõõmustav nähtus, et tapamajadel on võimalus töötada, ilma et meie riigikassa käest nõuaksime summasid. Kuid see pole sugugi loomulik nähtus, et ettevõtted peavad nii rasketel tingimustel töötama.

Kuna mujal maades antakse eksporttapamajadele riiklikku odavaprotsendilist laenu, siis peaksid ka meie eksporttapamajad sarnast laenu saama.

Kui öeldakse, et käesoleva seaduse põhjal määratav krediit läheb ainult õhutamise peale, siis peab ütleva, et mingisugust õhutamist tarvis ei ole. Propagandaks krediiti määrata oleks raha liiga kergelt väljaandmine.

Kõigil neil põhjustel hääletab meie rühm seaduseelnõu vastu, kus eraldatakse üksikud ühisused, pannakse paremasse seisukorda kui teised, ning tahetakse välja anda summasid õhutamiseks.

Juhataja **K. Einbund**: Panen seaduseelnõu I lugemisel hääletamisele. (Hääletatakse.) Poolt on 17 häält, vastu — 41 häält, seega on seaduseelnõu I lugemisel tagasi lükatud.

7. Rahvaväe- Riigikaitse komisjoni laste ja nende aruandja J. Vain (loeb): perekondade „Rahvaväelaste ja nende pensioniseaduse perekondade pensioniseaduse muutmise seaduse muutmise seadus—I lugemisel. 1923. aastal muudeti selle seaduse § 11. nimelt

selles mõttes, et aeg, mille kestel sõja-invaliidid pidid läbi vaatama sõjassaadud haavade ja vigastuste kindlaksmääramiseks, pikendati kahe aasta pealt viie aasta peale. Nüüd aga selgub, et ka viie aasta möödumisel ei ole veel kõik vigastatud sõjamehed võinud läbi vaadata lasta sõja tagajärgedest saadud raskusi ja tööjõu kaotust, ja seda sellepärast, et vead, mis sõjas saadud end tunda annavad alles vananedes, kuna aga varem neilt need vead töötegemise võimalust riisunud ei ole.

Sellepärast riigikaitse komisjon, kaaludes seda küsimust, esitab uuesti sama paragrahvi muutmiseks, aga mitte selles mõttes, et 5-aastast tähtaega veel pikendada, vaid et juurde lisada sellele paragrahvile III lõige ühes märkusega:

„Pärast seda tähtaega on töö-hoolekandeministril õigus rahvaväelasi, kes eelpooltähendatud korras läbi vaadatud ei ole, nende töövoime kaotuse põhjuste ning töövoime kaotuse protsendi kindlaksmääramiseks maakonna rahvaväe komisjonis läbi vaadata lasta.

Märkus: Kui rahvaväelane ei või arsti poolt konstateeritud tervisliku seisukorra pärast isiklikult läbivaatusele ilmuda, toimetab läbivaatust rahvaväelase viibimise kohas maakonna rahvaväe komisjoni poolt seks komandeeritud arst.“

Sellega on siis töö-hoolekandeministrile antud õigus veel pärast 5 aasta möödumist ühe või teise kohta korraldust teha, et teda läbi vaadata lasta tööjõu kaotamise kindlaksmääramise otstarbel. Riigikaitse komisjoni nimel panen ette, eelnõu I lugemisel vastu võtta.

L. Johanson (stp): Austatud Riigikogu liikmed! Kui Vabariigi Valitsus esitas rahvaväelaste ja nende perekondade pensioniseaduse muutmise seaduse, siis oleks ta ühtlasi pidanud siin muudatusi ette võtma nende pensionide juures, mida praegu maksetakse rahvaväelastele ja nende perekondadele. Need pensionid on praegu liiga väikesed. See mõni tuhat marka sõjas surmasaanud rahvaväelase perekonnale tundub pilkena sel ajal, kus kõrgemad ohvitserid saavad ligi 30 tuhat marka kuus pensioni. Alamate rahvaväelaste täispension ei ulatu palju mitte üle 3 tuhande marga, seega on ohvitseride pension ligi 10 korda suurem. Praegu on rahvaväelased ja nende perekonnad väga paljudel juhtumistel raskes seisukorras, kui nad maad ei ole saanud — ja kõigil rahvaväelastel ei ole ju ometi võimalik olnud maad saada, — nende seisukorra peale aga tähelepanu ei pöörata. Sõjaministeeriumi ülesanne on siin parandust tuua. Võib olla öeldakse, et ei ole selleks summasid, et katta seda pensionikõrgendust, aga kui meie sõjaministeeriumi tegevust tähele paneme, siis näeme, et seal summadepuudust ei ole. Selleks jätkub raha küll, et igasuguseid tarvilikke ja mittetarvilikke ettevõtteid käima panna ja uuendusi ette võtta, mis võiksid meie arvates ära jääda. Seal tegutsetakse nii, et riigi raha eelarves ainult sulab, aga meie rahvaväelaste ja nende perekondade viletsat seisukorda tähele ei panda. See on täiesti lubamatu. Kui nüüd on seaduse muutmise

käsil, siis Vabariigi Valitsus ja sõjaministeerium oleksid pidanud seda seisukorda arvesse võtma, oleksid pidanud elukalliduse tõusu arvesse võtma ja käesolevas seaduses sarnased muudatused tegema, mis kõigi rahva-väelaste ja nende perekondade viletsat seisukorda oleksid parandanud. Mõnele antakse nii palju, kui nad ei vajagi, aga teised ei saa sedagi, mida hädapärast tarvis.

Juhataja K. Einbund: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Vain: Rkl. Johanson ei vaidle käesoleva seaduse täiendamise vastu ega käesoleva paragrahvi täiendamise vastu, vaid toetab paragrahvi muutmist. Sel põhjusel ei tarvitse mul selle paragrahvi kaitseks ta vastu vaielda. Ma kordan oma ettepanekut, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja K. Einbund: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Kuna üldkomisjoni aruandjat rkl. Holberg'i siin ei ole, jääb vahele amnestia seaduseelnõu — üldkomisjoni ettepanek.

8. Linnavolikogude valimise seadus — II lugemisel.

O m a v a l i t s u s e k o m i s j o n i a r u a n d j a **J. Klesment** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse

vastu § 19.

§ 19. Igale kandidaatide nimekirjale peab vähemalt viis valijat soovitajatena alla kirjutama, kusjuures kandidaadid ei või olla soovitajad. Soovitajate allkirjad peavad tõestatud olema linnavalitsuse või tema poolt volitatud ametniku poolt.

Iga valija võib soovitajana alla kirjutada ainult ühele kandidaatide nimekirjale. Sel juhtumisel, kui üks ja sama valija mitmele nimekirjale on alla kirjutanud, loetakse ta allkiri maksvaks ainult esimesena linnakomiteele antud nimekirjal.

Aruandja J. Klesment (loeb):

§ 20. Kandidaatide nimekirju esitavad valijate rühmad võivad nimekirjal teadustada, et nimekiri liitub kõigi samanimeliste kandidaatide nimekirjadega nimekirjade ühenduseks.

Ei ole tehtud sarnast teadaannet sisseantaval nimekirjal, loetakse kandidaatide nimekiri iseseisvaks. On mitu liitumise teadaannet nimekirjal tähendatud, loetakse maksvaks ainult esimesena toodud teadaanne.

Kandidaadi nõusoleku teadaanne ja soovitaja allkiri, samuti kui kandidaatide nimekiri ja liitumise teadaannegi, on tagasivõtmatu.

K. Virma (stp): Käesoleva paragrahvi viimane lõige kõneleb sellest, et kandidaatide nimekiri on tagasivõtmatu, aga § 18. juurde II lugemisel võeti vastu parandus, millega ühel juhtumisel kandidaatide nimekiri on tagasivõetav. Sellepärast tuleks käesolevat paragrahvi täiendada sõnadega: „välja arvatud § 18. viimases lõikes ettenähtud juhtumisel“.

Juhataja K. Einbund: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Klesment: Ühinen.

Juhataja K. Einbund: Aruandja on parandusega ühinenud, sellepärast see eraldi hääletamisele ei tule. Asun § 20. hääletamisele ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 20 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja J. Klesment kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 21.

§ 21. Juhtumisel, kui kandidaatide nimekiri ei vasta käesoleva peatüki nõuetele, teatab linnakomitee seda kahepäevasel tähtajal nimekirja esitajale. Parandusi tähendatud puuduste kõrvaldamiseks võib esitada hiljemalt kuusteistkümmend päeva enne valimiste esimest päeva.

Aruandja J. Klesment (loeb):

§ 22. Kandidaatide nimekirjadele, mis käesolevas seaduses ettenähtud nõuetele vastavad, märgitakse, mis kuupäeval ja tunnil nad vastu võetud. Nende andmetega kviitung antakse nimekirja esitajale.

K. Virma (stp): See paragrahv nüüsgusel kujul redigeerituna ei anna seda kätte, mis järgnevad paragrahvid nõuavad. Nimelt on tarvis selgust nimekirja juures selles, millal üksik nimekiri on sisse antud. Sellepärast ei tohi sisseantud nimekirja peale märkimine kuupäeva ja tunniaja kohta sündida mitte ainult nendel nimekirjadel, mis vastavad seaduse nõuetele, vaid iga nimekirja peale, mis on sisse antud, tuleb vastav märkus teha, sest pärast alles selgub, kas ta vastab seaduses ettenähtud nõuetele või mitte. Sellepärast oleks tarvilik redigeerida käesolev paragrahv järgmiselt: „§ 22. Esitatud kandidaatide nimekirjale märgitakse, mis kuupäeval ja tunnil nad vastu võetud. Nende andmetega kviitung“.

tung antakse nimekirja sisseandjale.“ Siis on siin veel parandus: „esitaja“ asemel „sisseandja“, sellepärast, et esitaja tekib alles pärast, kui nimekiri seaduse nõuetele vastab.

Juhataja K. Einbund: Lõpusõna on aruandjal. Aruandja lõpusõna ei tarvita. Asun rkl. Virma ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 25 häält, vastu 10 häält, seega on § 22 vastu võetud rkl. Virma poolt ette pandud kujul.

Aruandja J. Klesment (loeb):

§ 23. Kandidaatide nimekirjad ühes organisatsiooni nimetusega, kui see nimekirjale juurde lisatakse, avaldatakse üldiseks teadmiseks hiljemalt kümme päeva enne valimiste esimest päeva linnavolikogu poolt kindlaksmääratud korras.

K. Virma (stp): Siin on öeldud, et kandidaatide nimekirjad ühes organisatsiooni nimetusega, kui see nimekirjale juurde lisatakse, avaldatakse. Aga § 18. on juhtumine ette nähtud, kus nimi nimekirjalt maha kustutatakse. Seega satub siis käesolev paragrahv vastollu § 18-ga, ja et seda vastolu kõrvaldada, oleks tarvilik pärast sõnu „juurde lisatakse“ juurde võtta sõnad „(välja arvatud § 18. ette nähtud juhtumised).“ Siis oleks asi selge ja ei tuleks ette mingisuguseid arusaamatusi.

Juhataja K. Einbund: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Klesment: Ühinen.

Juhataja K. Einbund: Aruandja on ettepanekuga ühinenud. Panen § 23. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 23 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja J. Klesment kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 24.

§ 24. Ei võida esitada kandidaatide nimekirja seesuguse organisatsiooni või kodanike rühma poolt, kelle tegevuse sihiks on:

1) Eesti Vabariigi põhiseadusega maksmapandud riigikorra või olemasoleva ühiskondliku korra vägivaldne muutmine;

2) Eesti vabariigi iseseisvuse lõpetamine või vabariigi küljest mõne tema osa lahutamine, või

3) Eesti vabariigi iseseisvust eitava propaganda arendamine.

Aruandja J. Klesment (loeb):

VI. Valimiste toimetamine.

§ 25. Valimisi toimetatakse laupäeval ja sellele järgneval pühapäeval linnavolikogu määramisel. Kui linn valimisjaoskondadeks jagatud, toimetatakse valimisi ühteaegu kõigis jaoskondades. Valimise komisjonid on valimissedelite äraandmiseks (§§ 8 ja 10) valimiste päevadel kella 9 hommikul kuni 9-ni õhtul avatud. Valimiste päevadest, tunnist ja kohast kuulutab linnavalitsus hiljemalt kaksikümmend viis päeva enne valimiste esimest päeva üldiseks teadmiseks linnavolikogu poolt kindlaksmääratud korras.

K. Virma (stp): Käesoleva paragrahvi kolmandas lauses on kaks arusaamatust: Esiteks on siin öeldud „valimise komisjonid“, mis on täiesti uus termin, kuna seaduses igalpool on jaoskonna komisjonidest räägitud, nii et siin peaks olema „jaoskonna komisjonid“. Teiseks on klambrites §§ 8 ja 10, mis on ka täiesti arusaamatud ja mis peaksid välja jääma. Teen ettepaneku, § 25. kolmas lause redigeerida järgmiselt: „Jaoskonna komisjonid on avatud valimissedelite äraandmiseks valimiste päevadel kella 9 hommikul kuni kella 9-ni õhtul.“

Juhataja K. Einbund: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Klesment: Sõnad „valimise komisjonid“ on ümberkirjutamise viga. Ma ühinen tehtud ettepanekuga.

Juhataja K. Einbund: Panen § 25. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 25 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja J. Klesment (loeb):

„§ 26. Igale valijale saadetakse linnakomitee poolt hiljemalt siis päeva enne valimiste esimest päeva nimeline tunnistus, kus tähen-datud valija nimi ja perekonnanimi, tema elukoht, valimisjaoskond ja number, mille all ta nimekirjas seisab, samuti hääletamise aeg ja koht. Ühel ajal nimelise tunnistusega toimetatakse valija kätte ka valimissedelid, üks iga sisseantud kandidaatide nimekirja kohta.“

Siin teises reas peab olema esimene sõna „viis“, aga mitte „siis“.

K. Virma (stp): Käesoleva paragrahvi neljandas reas ei ole selge, missugusest nimekirjast on jutt. Siin peaks olema „valijate nimekirjas“, nii et sõna „valijate“ peaks olema pandud sõna „nimekirjas“ ette.

Juhataja **K. Einbund**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Ühinen.

Juhataja **K. Einbund**: Aruandja on ettepanekuga ühinenud. Panen § 26. ühes parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 26 ühes parandusega vastu võetud.

Kuna koosolek on kestnud 2 tundi, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 19.05 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 19.20 minutit.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal sekretär **M. Juhkam**.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu koosolek kestub.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 27. Linnavolikogude valimised sünnivad valimissedelite isikliku äraandmise teel hääleõiguslike kodanike poolt, kes võetud käesoleva seaduse § 11. alusel kokuseatud ja sama seaduse §§ 12.—15. korras parandatud valimisnimekirjadesse.

Kodanikud, kes valimisnimekirjadesse pole kantud, või kes valimisõiguse enne valimist kaotanud (§§ 5 ja 6) ei võta valimistest osa.

Jaoskonna komisjoni juhataja on kohustatud valimistelt neid isikuid kõrvaldama, kellel temal olevate teadete järgi ei ole valimistest osavõtmise õigust.

K. Virma (stp): Ma teen ettepaneku, § 27. teine lõige redigeerida järgmiselt: „Peale nende, kes ette nähtud käesoleva seaduse §§ 5, 6 ja 6a, ei võta valimistest osa kodanikud, kes valimisnimekirjadesse pole kantud ja kes valimisõiguse enne valimist on kaotanud.“ See on sama redaktsioon, nagu on Riigikogu valimiseaduses. See kord, selle redaktsiooni järgi, mis komisjoni ette pandud, ei väljenda seda, mis komisjon nähtavasti öelda on tahtnud. Kui öelda — kodanikud, kes valimisnimekirja pole kantud, või kes valimisõiguse enne valimist on kaotanud — et neil ei ole valimisõigust, see on iseenesest mõistetav. Jutt on siis sellest, et peale nende, kes on ette nähtud §§ 5, 6 ja 6a, ei ole hääleõigust neil ja neil, nüü moodi peaks olema öeldud.

Juhataja **K. Einbund**: Lõpusõna on aruandjal. Aruandja lõpusõna ei tarvita.

Asun rkl. Virma ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Vähemus on ettepaneku vastu, seega on rkl. Virma ettepanek vastu võetud. Asun § 27. hääletamisele ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 27 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 28. Valimissedelid peavad olema välise kuju poolest ühesarnased. Nende kuju määrab kindlaks linnavalitsus ja kuulutab aegsasti üldiseks teadmiseks välja.

Nimekirja tekst trükitakse valimissedelile Eesti keeles, nimekirja sisseandja rühm võib aga nimekirja esitamisel nõuda, et sellekohastele valimissedelitele märgitakse teksti tõlge reises, rühma poolt tähendatud keeles. Sarnase nõudmise korral peab rühm ühel ajal ka teksti tõlke juurde lisama.

K. Virma (stp): Teen ettepaneku, § 28. pärast esimest lõiget paigutada lause: „Valimissedelid, protokoll-plangid jne. valmistatakse linnavalitsuse korraldusel.“ Eelmisses paragrahvis tehti vahet, et linnakomitee neid ei valmista sellepärast, et krediit on linnavalitsuse käes. Siin peaks seda ütleva.

Juhataja **K. Einbund**: Aruandja ühineb ettepanekuga. Asun § 28. hääletamisele ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 28 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 29—33.

§ 29. Iga valimissedel peab sisaldama ühe kandidaatide nimekirja ilma mingi muudatuse ja ümberpaigutamise ning nimekirja nimetuse, kui nimekiri oli sellega varustatud (§ 18).

§ 30. Valija võib valimissedeli ära anda muutmata kujul, sellega tähendades, et ta hääletab kandidaatide nimekirja poolt ja on seal loetletud kandidaatide järjekorraga nõus. Ta võib aga ka ühe kandidaadi nimekirjas alla kriipsutada, sellega tähendades, et annab oma hääle kandidaatide nimekirjale, selle piirides aga esimeses järjekorras tema poolt märgitud kandidaadile.

On nimekirjas mitu kandidaati märgitud, loetakse märkimine maksusetaks, kuna valimissedel nimekirjale ilma üksikut kandidaati ülestähendamata hääleks arvatakse.

§ 31. Valija annab oma nimelise tunnistuse (§ 26) jaoskonna komisjoni liikmele, kes tema ilmumise kohta valijate nimekirjas märkuse teeb ja saab komisjonilt ümbriku valimisedeli sissepanemiseks. Kahtluse korral on komisjonil õigus nõuda enne ümbriku väljaandmist valija isikutõendust. Ümbrikud peavad olema ühesugused, läbipaistmatud ja ilma mingisuguste märkusteta, valmistatakse linnavalitsuse korraldusel ja märgitud tema templiga.

§ 32. Ümbriku kättesaamise järele läheb valija eraldatud kohta, kus ta sedeli ümbrikku paneb. Tagasi tulles annab ta ümbriku kinnikleebitult jaoskonna komisjoni liikme kätte, kes tema nähes laseb ümbriku kasti.

§ 33. Korra järele valvamine valimiste toimetamise ajal on valimise komisjoni juhataja ülesanne, kes kohustatud on selle järele valvama, et hääletamisruumides ainult valimisi toimetataks, ja et seal korra ja valimiste vabaduse rikkumist, niisama ka valimiseelset kihutustööd ette ei tuleks.

K. Virma (stp): Käesolevas seaduses on välja jäänud paragrahvid, mis annavad jaoskonna komisjoni juhatajale õiguse korraldusi teha. Kui meie vaatame Riigikogu valimiseaduse §§ 73., 74., 75. ja edasi § 79., siis on seal see kord ette nähtud, ja teen ettepaneku, need paragrahvid redigeeritult linnavalikogu valimiste jaoks samasugusel kujul vastu võtta. § 79. Riigikogu valimiseaduses kõneleb, mis peab tehtama esimese päeva õhtul valimisaoskondades. Käesolevas seaduses ei ole seda ette nähtud, et valimisekastid tulevad kinni pitseerida ja vahid välja panna. Ka see on tarvis siia sisse võtta. Ma loen need paragrahvid kõik korraga ette, kuid palun juhatajat neid eraldi hääletada. Ettekantud motiividel palun järgmised paragrahvid vastu võtta.

§ 33-a. Hääletamisruumidesse ei lasta: 1) sõjariistus isikuid ja 2) joobnuid.

§ 33-b. Juhatajal on tarbekorral õigus nõuda komisjoni otsusel sellekohastelt kodanikkudelt ja kaitseväelistelt võimudelt politseiametnike või kaitseväeosade kohalesaamist. Tähtendatud politseiametnikud või kaitseväeosad on tegevad ainult juhataja juhatusel.

§ 33-c. Korrariikkumise puhul, või kui keegi ei paindu komisjoni või selle juhataja määruste alla, võib komisjon otsustada hääletamisruumidesse sisse tuua politseiametnikke või kaitseväeosasid.

Hääletamisruumidesse ei või juhataja nõudmiseta sisse tuua ühtki sõjariistus võimu.

§ 33-d. Esimesel valimise päeval pannakse õhtul kell 9 hääletamisruumide ukseid kinni, pärast seda võetakse vastu sedeleid ainult neilt kodanikkudelt, kes enne tähtendatud aega

hääletamisruumidesse ilmunud. Kui sedelite äraandmine lõppenud, kuulutab juhataja sedelite vastuvõtmise seks päevaks lõpetatuks ja pitseerib kastide avauseid kinni. Pärast seda lahkuvad koosolijad ruumist, kus hääletamine sündis, ja see ruum pannakse juhataja korraldusel pitseriga kinni kuni järgmise päevani ning asetatakse ustele vahid.

Käesoleva paragrahvi esimeses lõikes tähtendatud kord on maksev ka teisel valimispäeval, välja arvatud viimane lause sellel juhtumisel, kui asutakse otsekohe valimiste tagajärgede selgitamisele (§§ 34—38).

(Sekretäri kohale asub abisekretär **J. Piiskar**.)

Juhataja K. Einbund: Aruandja lõpusõna ei tarvi. Asun § 33-a hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 33-a vastu võetud. Asun § 33-b hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 33-b vastu võetud. Asun § 33-c hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 33-c vastu võetud. Asun § 33-d hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 33-d vastu võetud.

Aruandja J. Klesment (loeb):

§ 34. Järgmisel päeval pärast valimisedelite äraandmist asuvad jaoskonna komisjonid linnavalitsuse poolt kindlaksmääratud tunnil avalikul istungil valimiste tagajärgede selgitamisele. Kõigepealt loetakse ümbrikud üle, jättes need avamata. Kui ümbrikude arv valijate arvuga, kelle ilmumise kohta valijate nimekirjas märkus tehtud, ühte ei lange, tehakse protokollile sellekohane märkus. Peale selle avatakse ümbrikud ja loetakse ära sedelid, mis igale kandidaatide nimekirjale antud.

K. Virma (stp): Teen ettepaneku, paragrahvi alguses võtta juurde sõnad „mitte hiljem kui“. Siin on öeldud, et „järgmisel päeval pärast valimisedelite äraandmist asuvad jaoskonna komisjonid linnavalitsuse poolt kindlaksmääratud tunnil avalikul istungil valimiste tagajärgede selgitamisele.“ Harielikult tahetakse valimise viimase päeva õhtul, pühapäeva õhtul, sedelid kohe ära lugeda. Minu parandusega oleks seaduses selleks vastav võimalus antud. Sellepärast teen ettepaneku, need sõnad paragrahvi algusesse vastu võtta.

Juhataja K. Einbund: Aruandja ühineb ettepanekuga. Panen § 34. ühes paran-

dusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 34 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 35—40.

§ 35. Maksvusetaks tunnistatakse valimis-sedelid: 1) mis ei vasta §§ 28. ja 29. nõuetele, 2) mis valija poolt alla kirjutatud või milles leiduvad otsekohesed tunnismärgid, mille järele võib otsustada, kes valija olnud, 3) mis selgust ei anna, missuguse nimekirja poolt valija on hääletanud, 4) mida ühest rohkemal arvul ümbriku pandud, kui nende sisu sama ei ole; on nende sisu aga sama, loetakse ainult üks neist maksvaks.

§ 36. Valimissedelite maksvuse küsimus otsustatakse kahtluse korral jaoskonna komisjoni poolt häälteenamusega. Häälte pooleks-jagunemisel annab juhataja hääle ülekaalu.

§ 37. Kõige selle kohta, mis jaoskonna komisjonis sünnib, istungi avamisest kuni lõpuni, tehakse protokoll, kuhu tähendatakse eraldi üles kõik juhataja korraldused, komisjoni otsused kui ka teadaanded, mis tehtud komisjoni ruumides viibivate valijate poolt. Edasi tähendatakse protokollis: 1) igale kandidaatide nimekirjale antud sedelite arv, kuhu hulka kuuluvad ka üksikut kandidaati märkivad sedelid; 2) sedelite arv, mida saanud nimekirja piirides äramärgitud üksikud kandidaadid; 3) sedelite arv, mida saanud iga kandidaati nimekirja ilma üksikut kandidaati märkimata; 4) maksvusetuks tunnustatud sedelite arv ühes maksvusetuks tunnustamise põhjuste äratähendamiseiga.

Protokollile kirjutavad alla juhataja, komisjoni liikmed ja kõik koosolijad, kes seda soovivad.

§ 38. Jaoskonna komisjoni protokoll saatetakse samal päeval linnakomiteele. Protokollile lisatakse juurde eraldi pakkides: 1) komisjoni poolt maksvastunnustatud sedelid; 2) need komisjonis maksvastunnustatud sedelid, mille maksvuse kohta mõni komisjoni liige on väielnud; 3) need sedelid, mis komisjoni tema üksikute liikmete arvamise vastu maksvusetuks tunnustanud ja 4) komisjoni poolt ühel häälel maksvusetuks tunnustatud sedelid.

§ 39. Linnakomitee määrab jaoskonna komisjoni protokollide ja selle juurde lisatud sedelite läbivaatamise järele lõpulikult kindlaks iga jaoskonna, kui ka kogu linna kohta: 1) maksvate sedelite üldise arvu; 2) igale kandidaatide nimekirjale antud sedelite arvu, mille hulka kuuluvad ka üksikut kandidaati

märkivad sedelid; 3) sedelite arvu, mille saanud nimekirja piirides märgitud üksikud kandidaadid; 4) sedelite arvu, mille saanud iga kandidaatide nimekirja ilma üksikut kandidaati märkimata.

§ 40. Linnakomitee istungid, kus toimetakse jaoskonna komisjonide protokollide läbivaatamist ja antud sedelite ülelugemist, on avalikud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 41. Linnakomitee teeb jaoskonna komisjonide protokollide põhjal igale nimekirjade ühendusele (§ 20) antud hääle üldkokkuvõtte.

K. Virma (stp): Teen ettepaneku, § 41. pärast sõnu „nimekirjade ühendusele“ juurde lisada „ja iseseisvatele nimekirjadele“.

Juhataja **K. Einbund**: Aruandja on ettepanekuga ühinenud, panen § 41. parandatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 41 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 42.

§ 42. Linnakomitee peab kõigi selle kohta, mis istungil sünnib, protokoll, mille komitee liikmed oma allkirjaga kinnitavad.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

VII. Valimiste tagajärgede väljaarvamine.

§ 43. Maksvastunnustatud hääle koguarv jagatakse valimisele kuuluva linnavolikogu liikmete koguarvule. Leitud terve arv on esialgne jagaja, millest valimise jagaja suurem ei või olla. Igale nimekirjade ühendusele, samuti ka igale iseseisvale kandidaatide nimekirjale antud hääle koguarv jagatakse esialgselt jagajale. Jagamisel saadud terved arvud näitavad vastava nimekirjade ühenduse või iseseisva nimekirja peale langevat esialgselt kohtade arvu. Lõpulikult vastava nimekirja peale langev kohtade arv ei või olla vähem esialgselt kohtade arvust.

Esialgelt kindlaksmääratud kohtade koguarv arvatakse maha valimisele kuuluvast linnavolikogu liikmete koguarvust. Leitud arv näitab, mitu kohta pärast esialgselt määramist jagamata on jäänud.

Pärast seda jagatakse igale nimekirjade ühendusele samuti ka igale iseseisvale kandidaatide nimekirjale antud hääle koguarv järgimööda esialgselt kohtade arvule +1, +2, +3

jne. Jagamisel saadud arvudest eraldatakse niimitu kõige suuremat arvu, kui palju linnavolikogu liikmete kohti jagamata jäi pärast esialgset jagamist; need arvud seatakse ritta vähenevas järjekorras. Viimane tähendatud arvudest on valimise jagaja.

Lõpulikult iga nimekirjade ühenduse, samuti ka iseseisva nimekirja peale langev linnavolikogu liikmete kohtade arv määratakse ära nii nimekirjade ühendusele, kui ka iseseisvale kandidaatide nimekirjale antud häältearvu jagamise kaudu valimise jagajaga.

Valimisel nimekirjade ühendusele või iseseisvale nimekirjale antud valimise jagajale võrdne häältearv annab õiguse ühe linnavolikogu liikme koha saamiseks.

Kui niisugusel linnavolikogu liikmete kohtade jaotamisel nimekirjade ühenduste või iseseisvate kandidaatide nimekirjade keskel viimane koht mitmele ühendusele või mitmele iseseisvale kandidaatide nimekirjale langeb, siis antakse eelõigus sellele ühendusele või nimekirjale, millele kõige rohkem hääli on antud.

Ühesuguse häältearvu juures otsustatakse küsimus liisu läbi.

H. Martinson (tp): See paragrahv käsitab valimiste tagajärgede väljaarvamist, ja nagu näha selle esimesest osast, on väljaarvamine lihtsamaks tehtud oma suuremas ulatuses. Ma ei saa aga aru, mispärast see hea on, et esimesel lihtsal jagamisel ülejäänud häälte ja nende peale langev kohtade jaotamine nii keeruliseks on tehtud, nagu seaduseelnõuga kaasasolev proov näitab. Selle proovi järgi tuleb igale erakonnale esimesel jagamisel saadud kohtade arvule veel juurde arvata +1, +2, +3 jne. ja niimoodi saadud arvuga siis erakonnale antud üld häältearv järgimööda jagada. Selle tagajärg on väga ebaõiglane. Saavad kohti juurde ainult suuremad rühmad, pealegi vähemate rühmade kulul, nagu kaasasoleva proovi väljaarvamisest selgesti näha on.

Selle järgi saab suurem rühm, kellel kõigest 213 häält esimesel jagamisel üle jäi, 2 kohta juurde, kuna vähem rühm, kellel 418 häält üle jäi, 1 kohaga leppima peab. Veel vähem rühm aga oma 281 ülejäänud häält suuremate heaks ohverdama peab. Kristlaste moraali järgi võib see õige olla; seal öeldakse ju: „kellel on, sellele antakse, kellel vähe, sellelt võetakse“. Riigikogu, kelle ülem püüd peaks olema õigusemõiste järgi käia, ei tohiks sarnast moraali omale eesmärgiks võtta.

Sellepärast teen ma selle paragrahvi juurde järgmise parandus-ettepaneku: „Kolmas, neljas ja viies lõige ühendada järgmiselt: Ülejäänud kohad jagatakse rühmade vahel ära,

esimesel jagamisel ülejäänud häältearvu järjekorras, alates peale suuremast. Nimekirjade ühenduse peale langev koht kuulub sellele nimekirjale, mis valimistel kõige rohkem hääli sai“.

Aruandja J. Klesment: Sarnast valimistagajärgede väljaarvamise viisi, nagu härra Martinson seda ette paneb, kuskil tarvitusel ei ole ja ta võiks anda meile õige omapäraseid tagajärgi. Valimistagajärgede väljaarvamiseks peab olema kindel teoreetiliselt ja praktiliselt kaalutud süsteem. See süsteem, mille komisjon ette paneb, on Hogenbach-Bischoff'i süsteem ja on ka mujal tarvitata. Riigikogu valimistagajärgede väljaarvamisest tarvitatakse meil praegu d'Hondt'i süsteemi. Sarnast süsteemi, mida härra Martinson ette paneb, kuskil tarvitusele võetud ei ole, millepärast ta komisjonis kaalumisele ei saanud tulla. Komisjoni nimel ei saa ma selle ettepanekuga ühineda.

Juhataja K. Einbund: Panen rkl. Martinson'i parandus-ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasilükatud. Panen § 43. aruandja poolt ettekantud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 43 vastu võetud.

Aruandja J. Klesment (loeb):

§ 44. Kui eelmises (43) paragrahvis ettenähtud jaotamisel mõne iseseisva kandidaatide nimekirja kohta rohkem linnavolikogu liikmete kohti langeb, kui selles nimekirjas kandidaate on, jaotatakse ülejäänud linnavolikogu liikmete kohad eelmise paragrahvi korras kõigi nimekirjade ühenduste ja iseseisvate kandidaatide nimekirjade vahel.

Samas korras talitatakse ka siis, kui hiljem iseseisvas kandidaatide nimekirjas ei leidu kandidaate vabanenud linnavolikogu liikmete kohtade täitmiseks.

K. Virma (stj): Teen ettepaneku, käesoleva paragrahvi 5. reas, kus on öeldud „...paragrahvi korras kõigi“ vahele panna sõna „teiste“, sest jutt on siin teistest nimekirjadest. Asja selguse mõttes oleks selle sõna vahelepanemine tarvilik.

Juhataja K. Einbund: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja J. Klesment: Et komisjon selles arvamises oli, sellepärast ühinen ma rkl. Virma poolt ettepanud parandusega.

Juhataja K. Einbund: Et aruandja on ühinenud rkl. Virma parandusega,

sellepärast viimane eraldi hääletamisele ei tule. Asun § 44. hääletamisele ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 44 ühes rkl. Virma parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 45. Nimekirjade ühendusele antud hääle koguarv jagatakse ühenduse peale langeva kohtade koguarvuga. Saadud arv on esialgne ühenduse jagaja. Igale ühenduse nimekirjale antud häälearv jagatakse esialgse ühenduse jagajaga. Jagamisel saadud terved arvud näitavad vastava nimekirja peale langevat esialget kohtade arvu.

Esialgselt kindlaksmääratud kohtade koguarv arvatakse maha nimekirjade ühenduse peale langevast kohtade koguarvust. Leitud arv näitab, mitu kohta pärast esialgset määramist jagamata on jäänud. Lõpulikult määratakse iga ühenduse nimekirja peale langev kohtade arv samas korras nagu see ette nähtud käesoleva seaduse § 43-da kolmandas lõikes, selle vahega, et seal tähendatud „nimekirjade ühendusele“ ja „iseseisvale nimekirjale“ asemel tuleb lugeda „ühenduse nimekirjale“ ning et arv, mille põhjal viimane koht määratakse, ühenduse jagajaks nimetatakse.

K. Virma (stp): Nähtavasti on § 43. olnud kolmelõikeline. Nüüd on aga lõikeid juurde tulnud. See jagamine, mis järgmistes lõigetes on ette nähtud, see tuleks siin ka ära tähendada. Sellepärast teen ettepaneku, § 45. teises lõikes, 6. reas, kus on öeldud „...seaduse § 43-da kolmandas“ järele panna sõnad „ja järgmistes“ lõigetes.

Juhataja **K. Einbund**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Klesment**: Ühinen.

Juhataja **K. Einbund**: Et aruandja rkl. Virma parandusega on ühinenud, sellepärast viimane eraldi hääletamisele ei tule. Asun § 45. hääletamisele ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 45 ühes rkl. Virma parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 46—50.

§ 46. Kandidaatide arvu puudumisel mõnes nimekirjade ühendusse kuuluvate kandidaatide nimekirjas jaotatakse ülejäänud linnavolikogu liikmete kohad § 45. korras teiste samasse

ühendusse kuuluvate kandidaatide nimekirjade vahel.

Juhtumisel, kui vabanenud linnavolikogu liikmete kohtade täitmiseks üheski nimekirjade ühendusse kuuluvate kandidaatide nimekirjas enam kandidaate üle ei jäänud, jaotatakse vabanenud linnavolikogu liikmete kohad kõigi teiste §§ 17.—20. korras arvesse võetud nimekirjade ühenduste ja iseseisvate nimekirjade vahel § 43. ja järgmiste korras.

§ 47. Kandidaatide nimekirja piirides tunnustatakse linnavolikogu liikmeks valituks kõigepealt need kandidaadid, kes on saanud vähemalt niipalju nimelisi hääli, kui suur on ühenduse jagaja (§ 45), iseseisva nimekirja juures — kui suur on valimise jagaja (§ 43).

§ 48. Kandidaatide nimekirja peale langevad kohad, mis eelmises (47) paragrahvis jagamata jäävad, jaotatakse järgmiselt: nimekirjale ilma üksikut kandidaati märkimata antud hääle arvust arvatakse nimekirjas seismise järjekorras esimesele, teisele, kolmandale jne. kandidaadile temale antud nimeliste hääle juurde, kui tal neid ei ole, siis tema nimele niipalju hääli, et ühenduse jagaja, iseseisva nimekirja juures — et valimise jagaja, täis saab. Ei tee üksikut kandidaati tähendamata antud häälearvu ülejääk ka nimekirjas järgneva kandidaadi nimeliste häälega koos ühenduse või vastavalt valimise jagajat välja, arvatakse ülejääk nimelisteks hääleteks nimekirjas seismise järjekorras esimesele kandidaadile, keda veel ei ole valituks loetud, ja arvatakse valituks see kandidaat, kellel sellega on kõige rohkem nimelisi hääli, kusjuures ühesuurususe häälearvu juures annab nimekirja järjekord eesõiguse.

§ 49. Ei ole nimelisi hääli üldse antud, loetakse kandidaadid valituks nimekirja järjekorras.

Ei ole üksikut kandidaati tähendamata hääli üldse antud, loetakse kandidaadid valituks nende nimeliste häälearvu suuruse järjekorras.

§ 50. Juhtumistel, kui linnavolikogu liige kaotab oma valimisõiguse, lahkeb surma läbi või volitusi maha pannes, astub tema asemele kandidaat sellest nimekirjast, mille järele lahkuja linnavolikogu liige oli valitud. Lahkunu asendamisel talitab linnavalitsus valimisseaduse §§ 43.—49. korras.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):
VIII. Valimiste vabaduse ja korra kindlustamine.

§ 51. Kodanikud, kes süüdi on tegude toimepanekus, mille sihiks linnavolikogu valimiste vabadust, õigust ja korralikkust rikkuda, võetakse vastutusele Riigikogu valimiste, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse põhjal.

K. Virma (stp): Komisjon on katsunud selle paragrahvi väljendada neid süütegusid ja tahtnud kätte saada, et kõik need kuriteod, mis on ette nähtud Riigikogu valimisseaduses, ka linna valimisseaduse juures silmas peaks peetama. Kui jälgida seda redaktsiooni, mille komisjon esitab, siis selgub, et see paragrahv ei pane täies ulatuses seda tähele, mida Riigikogu valimisseaduses on ette nähtud. See paragrahv ütleb: „mille sihiks on linnavalimise vabaduse ja korralikkuse rikkumine jne.“ Ainult need süüdistuse ulatused on selle paragrahvi maksma pandud. Kui meie võtame aga Riigikogu valimisseaduse ja vaatame, siis näeme, et see sõnastus kõiki süütegusid ei haara. Näiteks, kui võtame Riigikogu valimisseaduse, milles üks paragrahv kõneleb teadlikust valeteadete laialilaotamisest kandidaatide ja rühmade kohta, kes valimisest osa võtavad, siis mina ütlesin, et käesolev sõnastus nende süütegude kohta ei käi. Kui keegi on Riigikogu valimisseaduse § 105. ettenähtud süüteo teinud, siis see süütegu käesoleva paragrahvi alla ei käiks. Komisjonis oldud arvamisel, et võiks Riigikogu valimisseaduse vastavad paragrahvid seadusesse sisse võtta, aga nemad ei olla tahtnud seda sellepärast, et Riigikogu valimisseadust võidakse muuta ja siis tuleb arusaamatus. Olen kuulnud, et valimiste seadustest kavatakse välja jätta karistusparagrahvid üldse ja vastavad paragrahvid kriminaalseadustikku üles võtta. Minule vastavad komisjoni liikmed seda ütlesid. Sellepärast arvan, et ei tarvitseks karta, et muudetakse Riigikogu valimisseadus ja tekivad arusaamatused, kui linnavolikogude valimisseadus jäetakse sellejuures muutmata.

Igatahes on selge, et kõik need süüteod, mis on ette nähtud praegumaksvas Riigikogu valimisseaduses, peaksid arvesse võetud olema ka omavalitsuste valimise juures.

Neil põhjustel teen ettepaneku, § 51 vastu võtta järgmiselt:

„§ 51. Karistused, mis ette nähtud Riigikogu valimise, rahvahääletamise ja rahvaalgatamise seaduse §§ 104—113, on täiel määral maksvad ka linnavolikogude valimiste puhul kordasaadetud eelpooltähenadatud seaduse paragrahvides loetletud süütegude kohta.“

Juhataja **K. Einbund**: Panen § 51. hääletamisele rkl. Virma poolt ettepanud kujul. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 51 rkl. Virma redaktsioonis vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 52 ja 53.

IX. Valimiste tegevuse järelvalve ja protesteerimise kord.

§ 52. Pärast valimiste toimetamise lõppu lõpetavad valimisasutused oma tegevuse ja kogu valimismaterjal saadetakse kahe päeva jooksul järelvalve asutusele, kes võib seitsme päeva jooksul vastavas kohtus administratiivkohtu korras protestiga esineda.

§ 53. Kaebtusi valimistel tehtud vildakuste kohta võivad ainult kodanikud tõsta, kellel valimistest osavõtmise õigus, kuid hiljemalt 3 päeva jooksul pärast valimiste lõppu. Kaebtused esitatakse administratiivkohtu korras.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

„§ 54. Protestid ja kaebtused, mis §§ 52. ja 53. nimetatud, vaatab kohus läbi 7 päeva jooksul, kaebtuse kättesaamise päevast arvates. Kui kohus valimised kogu nende ulatuses tühistab, kuulub linnavalitsus välja uued valimised, mis hiljemalt 30 päeva pärast vastava kohtuotsuse kättesaamist tulevad läbi viia.“

Kui kohus üksikute linnavolinikkude valimise tühistab, kustutab linnavalitsus need kodanikud linnavolinikkude nimekirjas ja kutsub nende asemele kandidaadid käesoleva seaduse §§ 43.—49. korras.

Käesolevas (54) paragrahvis nimetatud asjus tulevad kohtuotsused täitmisele, kuid nende peale võib ühe kuu jooksul pärast kohtuotsuse väljakuulutamist Riigikohtusse edasi kaevata.“

Siin peab teises lõikes teises reas „nimekirjas“ asemel olma „nimekirjast“.

Juhataja **K. Einbund**: Panen § 54. hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 54 vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu § 55.

§ 55. Pärast valimiste toimetuse lõpetamist seab linnavalitsus kokku linnavolinikkude nimekirja. Linnavolinikkude nimekiri avaldatakse „Riigi Teatajas“, samuti võib teda üldiseks teadmiseks ka teistel viisidel avaldada, nagu seda linnavolikogu määranud.

Aruandja **J. Klesment** (loeb):

§ 56. Kui Riigikohus valimised kogu ulatuses tühistab, määratakse käesoleva seaduse põhjal uued valimised. Käesoleva (56) paragrahvi korras valitud linnavolikogu täidab oma kohuseid tähtaja jooksul, mis käesoleva seaduse § 2. nimetatud.

K. Virma (stp): Paragrahvi teine lause on täiesti selgetu. Ei saa aru, kas see räägib

sellest volikogust, mis kohtu poolt tühistatud, või räägib üldse volikogu kestuse tähtajast. Kui ta räägib üldse volikogu kestuse tähtajast, siis on ta tarbetu, sest § 2. ütleb, et volikogu valitakse 3 aasta peale. Siin on aga jutt nähtavasti kohtu poolt tühistatud volikogust. Ja nüüd tõuseb küsimus, et kui kohus tühistab volikogu, mis siis on? — kas tuleb vaheae, kus volikogu üldse ei ole, või täidab see volikogu, mis tühistatud, kuni uue volikoguni oma kohuseid? Näib, et paratamatu on see viimane, sest kuigi kohus tühistab volikogu, võib siiski üks, kaks aastat minna, kuni küsimus lõpuliikult Riigikohtus otsustatud, ja käesoleva paragrahvi esimene lause ütleb, „kui Riigikohus valimised kogu ulatuses tühistab, määratakse käesoleva seaduse põhjal uued valimised“. Tähendab, otsekohe määratakse uued valimised. Aga mis selle volikoguga teha, kes juba 1—2 aastat tegutsenud. Komisjoni poolt esitatud teine lause ütleb, et ta peab ikkagi oma 3 aastat edasi olema. Ei saa aga nõus olla, et pärast seda, kui kohus on öelnud, et volikogu volitused on tühistatud, et see volikogu siis veel hariliku aja kesta võib. Siin peab muu asi asemele astuma. Siin peaks olema öeldud, et tühistatud volikogu täidab oma kohuseid kuni uue volikogu valimiseni. See on kõige pikem aeg, mis ta võib ametis olla, rohkem ei tohiks. Ja sellepärast peaks teine lause seda selgelt ütleva.

Juhataja **K. Einbund**: Panen hääletamisele rkl. Virma ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on parandus vastu võetud. Panen hääletamisele § 56. ühes parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 56 ühes parandusega vastu võetud.

Aruandja **J. Klesment** kannab ette ja eraldi hääletamisel võetakse vastu nähtava enamusega §§ 57—60.

§ 57. Linnavolikogu otsused, mis enne tehtud, kui linnavalitsus kogu linnavolikogu valimiste tühistamist teate saab, jäävad jõesse. Ametnikkudel, keda tühistatud linnavolikogu valinud, jäävad volitused alale, kuni uue volikogu poolt valitud ametnikkude ametikohuste täitmisele asumiseni.

§ 58. Kui Riigikohus üksikute volinikkude valimised tühistab, kutsutakse väljavalangenud volinikkude asemele kandidaadid käesoleva seaduse §§ 43.—49. korras.

X. Lõppmäärused.

§ 59. Arusaamatused, mis käesoleva seaduse küsitamisel tekivad, lahendab siseminister.

§ 60. Käesoleva seaduse jõusseastumisega kaotavad maksvuse: 1) Vene ajutise valitsuse linnavolinikkude valimisseadus (seadl. ja valitsuse korrald. kogu nr. nr. 95 ja 143 — 1927. a.); 2) 6. septembri 1920. a. linnavolikogude valimiste seadus („Riigi Teataja“ nr. 147/148 — 1920. a.); 3) 11. detsembr. 1920. a. linnavolikogude valimise seaduse muutmise seadus („Riigi Teataja“ nr. 219/220 — 1920. a.) ja 4) 31. detsembr. 1920. a. linnavolikogude valimise seaduse muutmise seadus („R. T.“ nr.3 — 1921. a.).

O. Kask (töer): Teen ettepaneku, uus paragrahv juurde võtta, et „Käesolev seadus hakkab maksma avaldamisega „Riigi Teatajas“, sest see seaduseelnõu on kiire iseloomuga, ja valimised tulevad niipea kui võimalik ette võtta.

Juhataja **K. Einbund**: Panen hääletamisele rkl. Kase poolt ettepanend uue paragrahvi. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on § 61 vastu võetud.

9. Amnestia seaduseelnõu andja **J. Holberg**: Käesolev seaduseelnõu esitati

Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma poolt esimene kord 20. jaanuaril 1926. a., kuid II Riigikogu ei suutnud selle kohta seisukohta võtta. III Riigikogu kokkutulekul esitati seaduseelnõu uuesti 3. augustil 1926. a. Missugustele kurjategijatele tahetakse siis selle eelnõuga armu anda? Tahetakse armu anda nõندانimetatud riiklikudele kurjategijatele, kes riigikorra vastu eksinud, ja kes on loonud niisuguseid ühinguid ja seltsi, mille eesmärgiks on olnud kas riigikorra kukutamine või jälle maksva riigikorra vastu ülesastumine. Uues nuhtluseaduses karistatakse neid kuritegusid §§ 100., 101., 102. järgi, ja mille järgi karistusnorme suurendati. Teised paragrahvid on vähem tähtsad, mis käsitavad isikute tegevust seltsides ja koondustes, kelle eesmärgiks on ettevalmistamine maksva riigikorra kukutamiseks.

Seaduseelnõu esitajate poolt on seletuskirjas tähendatud, et see amnestiaküsimus on olnud juba riigi algusest saadik pävakorras, aga teda pole mitte ükski riigiesitus otsustanud. Ja leitakse, et tarvilik on armuandmine neile isikuile, kes on meie riigikorra vastu eksinud.

See eelnõu oli arutusel üldkomisjonis, kes Vabariigi Valitsuse seisukoha selles asjas ära kuulas. Vabariigi Valitsus asus eitaval seisukohal. Valitsus leidis nimelt, et praegu ei ole paras aeg, kus võiks kõigile meie riigivastastele

armu anda. Sest kui üks osa riigikodanikke ja riigivalitsus peavad võitlust meie maksva riigikorra kaitseks, kui valitsus sunnitud on olnud välja kuulutama iseäraliku kaitseseisukorra, kui on tarvilik olnud tarvitusele võtta erakorralisi abinõusid, siis ei ole normaalne, et võiks neid kuritegusid unustada ja neid inimesi vabadusse lasta. Selle seisukohaga on ühinenud üldkomisjon ja on esitanud selle seaduseelnõu Riigikogule tagasilükkamiseks. Palun vastu võtta üldkomisjoni seisukoht ja eelnõu tagasi lükata.

A. Jõeäär (stp): Väga lugupeetud härrad rahvasaadikud! Amnestia saatus oli otsustatud, kui üldkomisjonis kõik rühmad tööerakonnast kuni põllumeesteni sellele üksmeelselt oma surmaotsuse kuulutasid. See süütu lapsuke suri enne, kui ta päevavalgust oleks näinud, ja täna kuulsime komisjoni aruandja lühikest matusekõnet.

On olemas asju, mille vastu öeldakse jumalaidki asjata võitlevat. Seda vähem lootust oleks lihtsurelikul viia seda kõrget asutust teisel arvamisele, kui toda on otsustanud suur enamus temasse kuuluvaist kõrgetest kodanlikest rühmadest, kui toda on otsustanud kõrgeim võim, kelle niidi otsas need rühmad ripuvad, olenemata sellest, kas nad antud silmapilgul osa võtavad koalitsioonist, või sellele hauda kaevavad. Esimeses Riigikogus nimetati seda kõrgeimat võimu „kuldvasikaks“. Mul ei ole vähematki tahtmist selle vasikaga võidu jooksmata hakata, pealegi kui see vasikas surmahirmus lendab, nii kui seda mõned tundemärgid oletada lubavad.

Kuid on siiski asju, mida ütlemata ei või jätta tolle kuldvasika verejäänu ohvri matuste puhul.

Kõigepealt vajab äramärkimist asjaolu, et töö kord-korralt puhtamaks muutub. Näokatted ja viigilehed langevad, sest reaktsiooni hoog keerutab neid kui sügistorm viimaseid lehti raagus puudelt. (Vahelhüüe keskelt: Teis on väga hea luuletaja kaduma läinud!) Ega ta sellepärast kaduma ei ole läinud!

Esimeses Riigikogus kaeti amnestia laip viigilehega, mille varjus armu anti väejooksikutele ja sõjaväelastele ka raskemate kuritegude puhul, isegi röövimiste eest. See tõendab, missuguste kihtide hulka armusaajad kuulusid. (L. Johanson, stp: „Estonia“ lihunikmeistrile anti ka armu!)

Siis valiti poliitilise amnestiaelnõu väljatöötamiseks komisjon, kes mäena hiire ilmale tõi, maha saades kaheparagrahvilise seadusega. Kuid sellegi väikse hiirekese murdis kaval kass II lugemisel. Kõigepealt võttis pea

maha, siis sõi sisu ära ja järelejäanud sabaga ükski ei olnud ka midagi peale hakata.

Sarnast kometit täna enam ei mängita, vaid täna esitab üldkomisjon amnestiaelnõu puhtalt tagasilükkamiseks. Röövlid, hobusevargad ja teised suuremad ja väiksemad kurjategijad, kes seda väärt arvatud, on armuandmise korras vabaks saanud ja kellele oleks siis veel seda amnestiat vaja. Missugused on aga vormilised tagasilükkamise põhjused?

Vabariigi Valitsuse seletuskirjas, mida üldkomisjon omaks võtnud, tuuakse ainukese põhjusena ette, et 1. detsembri sündmused olla näidanud, kui aluseta olla pahempoolsete amnestiaandmised ja kui hädaohtlik olla amnestiaandmine. Praegu olla välise surve, välise agitatsiooni ja väljaspoolt sisemistele riigivastastele antava ainelise toetuse tõttu riigi seisukord kõikumav ja sellepärast amnestiaandmine kardetav.

Mis 1. detsembri sündmusesse puutub, siis võib õigusega küsida, kas neist sündmustest mitte vastupidiseid tagajärgi ei saaks tõmmata, kui seda Vabariigi Valitsus teinud. Esimene detsember oli 1924. aastal, amnestiat nõuti 1920. aastast peale, ja kui 1920. või 1921. aastal — veel esimese Riigikogu ajal — oleks antud täielik poliitiline amnestia, siis oleksid tagajärjed teistsugused olnud, sest tõsi on — mida suurem surve, seda suurem ka vastusurve. Kuid selle asemel, et üldist poliitilist amnestiat anda, härra Hünerson, selle asemel vabritseeriti poliitilistest väljaveokaupa ja saadeti neid Venemaale... (Vahelhüüe pahemalt poolt: Välisministeeriumi kaudu ka — Ado Birk!)... ja nähtavasti selleks, et nad oma vanglatesse maha jäänud seltsimehi ära ei unustaks. Kuid ma kahtlen selle juures, kas see eksportkaup oleks julgenud enne 1. detsembrit üle piiri tagasi tulla, kui teda selleks provotseeritud ei oleks.

Nüüd küsime aga, missugused on siis need kardetavad ainelised jõud, kas mitte vast need ainelised jõud riigialuseid kõikuma ei pane, või kardetakse neis seda kõikumapanemist, mis toetusrahadena mõnele kaubanduslike ringkondade esitajale antakse, või on selle all mõeldud muid ainelisi toetusi.

Üks näib aga päris kindel olevat, et Vabariigi Valitsus vaevaks ei ole võtnud esitatud eelnõuga ennast põhjalikult tutvustada, sest siis oleks ta rahulikult nii mõnegi paragrahvi eelnõust võinud sisse jätta. Küsime näiteks, mis on uue nuhtlusseaduse § 124. ettenähtud ametiühisuste ja teiste seltside ilma seadusliku registreerimiseta asutamisel tegemist riigikorra kukutamise, ja suurem osa paragrahve ei kõnele mitte riigikorra, vaid ühiskondliku korra vastu võitlemisest.

Teiseks ei ole nähtavasti arvesse võetud seda, et eelnõus riigivastastele ainult karistuse vähendamine ette nähtud oli. Kas arvab Vabariigi Valitsus, et vangimajas kinnipidamine, mida kauem kestab, seda paremini poliitiliste parandamiseks mõjub. Varsti tuleb juba tähtaja möödumise tõttu vabastama hakata neid, kes riigi algul 5—8 aastani sunnitööle mõistetud. Kas see ei ole sama kardetav, kui amnestia, mis nüüd ka juba niikuinii varsti 7 aastat hiljaks on jäänud, sest et riigi algusest saadik ainustki korda ei ole poliitilisi süüaluseid amnesteeritud?

Vabariigi Valitsuse kaalutlused ei ole sisuliselt õiged, kuid kas siis, kui need täiesti õiged oleksid, ei vähendaks see karvaväärtki poliitilise amnestia andmise vajadust. Amnestiat ei ole vaja mitte selleks, et riigivastaseid vallale lasta, seda on kõik senised Vabariigi Valitsused ise teinud, tähtsamaid poliitilisi süüdlasi Venemaale eksporteerides ja väiksemaid vendi, sagedasti täiesti süütuid, kelle peale nõudmist ei ole, istuma jättes. Amnestiat on vaja õigluse jaluleseadmiseks, mida rikutud on meil juba riigi algusest peale erakorralistes oludes ja erakordsete kohtute poolt.

Kõigepealt olid olud riigi loomise ajajärgus segased. Sarnast ajajärku elab rahvas üle ainult üks kord oma ajaloo. Meie riik sündis ilma sõja varemotel ja revolutsiooni keerdtormides. Proletariaat oli see, kes Vene ja Saksa revolutsioonides võimaluse lõi iseseisva Eesti tegutsemiseks. Okupatsiooni ajal olid mitmed kodanlikud tegelased ja üks tähtsam kodanlik erakond, kelle tegelased ka iseseisva Eesti loomisest osa võtsid, ennast okupatsiooni-võimudega koostöötamisega rahva silmis määrinud. Tööliskond ei võinud neid usaldada. Kuid usk ja usaldus puudusid ka paljudel põllumeestest. Ega asjata ei tulnud sõjaväge tarvitada vilja ja varustuse rekvireerimiseks, mida vaja oli väeliinil võitlevatele sõduritele. Kes olid enamuses väejuoksikud, kellele hiljem armu anti? Need ei olnud linnadest, vaid maalt. Iseseisvuse mõte ei olnud laialistes hulkades küllalt selge.

Mis ime siis, kui paljud, kes nüüd oleksid tõsiselt iseseisvuse poolehoidjad, eksisid sellepärast, et nad oludes õieti orienteeruda ei suutnud. Nende süüd pehmendavaid asjaolusid arvesse võttes ei oleks tohtinud karistus nii ränk olla, või kui seda sõjaoludes karmina tuli määrata, siis oleks pärast sõja möödumist kõikide saatust kergitada tulnud, seda enam, et kannatajate hulgas ka täiesti süütuid oli.

Meil on väga hästi teada, kuidas väljakohatud tegutsesid. Ka kodanlikkudes kohtutes, kus õigusemõistmine suuremate kindlustustega seotud, kus asja arutatakse mitmes kohtu-

astmes, kus kaitse on võimaldatud ja kaebelalusel muud võimalused oma süütuse või süü suuruse selgestegemiseks, ka neis kohtutes on küllalt juhtumisi, kus I kohtuastme otsus teises astmes muudetakse, ja isegi kassatsiooni kohus muudab mõnedki otsused ümber, kuid ka seal on juhtumisi ette tulnud, mis hiljem selgunud, et kohus eksinud ja ilmsüütuid karistatud. Mis sündis väljakohtutes? Missugused garantiid olid seal antud? Ma võin ühe näite tuua: inimene lasti maha, kes paar päeva tagasi oma viimase raha oli ohverdanud, et Eesti riigilippu muretseda.

Neile surnutele ei saa elu tagasi anda. Ei saa rahaga tasuda sündinud ülekohtu. Kuid neile poliitilistele süüdlastele, kes vanglates vaevlevad juba aastaid, võib vabaduse anda, ja peab andma, ka siis, kui kümne süüdlase seas ainuski süütu peaks leiduma. Seda nõuab õigus. Kahetsema peaksime, et sellega niikaua viivitatud. Kuid meil võetakse veel praegugi vastutusele sõjaaegsete süütegude ettekäändel ja karistatakse surmanuhtlusega.

Võib olla, tahetakse vastu vaielda, et selle läbi ka 1. detsembri sündmustest osavõtjad vabaneksid, kuid see vastuvaidlus oleks tühine. Peasüüdlased, kaastegelased, osalt isegi süütud, on sõjakohtu poolt nii karmilt karistatud, et neid ükski amnestia enam ei suuda aidata. Need väiksemad vennad, kes amnestiaseaduse tõttu pärast $\frac{1}{4}$ karistuseaja ärakandmist vabanevad, oleksid juba küllalt karistatud. Sõjakohtu otsused on sedavõrd karmid, et nende poolt määratud karistused sagedasti tsariaegsete kohtute omadest neljavõrra kangemad on, sellega oleks siis selle amnestiaseadusega ainult tsariaegne normaalkaristus jalule seatud.

Õigluse nimel nõuame amnestiat poliitilistele vangidele. Ja kui kodanlikkudel rühmadel küllalt on poliitilist tarkust, siis ei võiks nad keelduda amnestiaandmisest.

Panen ette, amnestia seaduseelnõu esimesel lugemisel vastu võtta.

A. Grimpel (tp): Üldkomisjon otsustas amnestiaseaduse eelnõu tagasi lükata. Uskusin vähemalt, et see vesine seaduseelnõu, mis sotside poolt esitatud, ehk siiski arutamisele võetakse ja seda veel vesistatakse ja et halvemal juhusel amnestia üle viiakse kriminaal kurjategijatele, sest need on härradele ikka enam meeldinud. Kuid need härrad ei arvestanud ühegi asjaoluga. Silme ees seisab neil alati hirmutont, nähes igas inimeses, kes julgeb töötavate rahvakihtide kasuks rääkida, Eesti rahva vaenlast ja hävitajat. Kuid teil peaks ju väga hästi teada olema, et suurema osa Eesti rahvast moodustavad just töötavad kihid ja

teie nende huvimid ei kaitse, et teie neid otsekohe hävitada ja surmata püüate, on igale enam kui selge. Milleks siis see hädaldamine Eesti rahva nimel, kuna teie Eesti rahvast just kõige häbematumal kombel röövite. Alatu on pugeada omakasu tagaajamise sihiga teise hõlma alla. Teil, kui võimuloleval kihil, kellel igasugused abinõud vägivalla alalhoidmiseks ja tarvitamiseks käes, peaks vähemalt niipalju julgust olema, et avalikult ja otsekoheselt tunnustada, kelle huvimid teie kaitsete. Tunnistage avalikult, et teile ei ole kallis Eesti rahva heakäekäik ja tulevik, et teid ei huvita Eesti riiklus ega vabadus, vaid et teie ainuke püüd on võimalikult palju rahvalt välja pigistada, et kõik rahva vara enestele röövida, mille abil saaks siis mõnuleda ja prassida. Sellest otsekohesest avaldusest saaksid siis rahvahulga järeltõus teha, saaksid teie kohta õiget seisukohta võtta. Kuid teil ei ole selleks julgust. Teie teate juba praegu, et rahvas ei salli teid, et rahvas vihkab teid, sellepärast püüate veel mõnegi silmi pimestada, kes pimedast peast teie järele jooksevad, teie ihukaitseks oleksid, nagu kaitseliit ja muud poolsõjakad organisatsioonid. (Hulgalised vahelhüüded.) Teil on hirm oma tuleviku üle, teie kardate oma isiklikke mõnususid kaotada ja sellepärast püüate igauhte kõrvaldada, kes teie alatuist püüetest aru saanud.

Kuid teadke, et rahvas seda ei unusta, et rahva sisemisi tundmusi ei saa hävitada vägivallaga, vaid sellega veel enam suurendatakse rahva kibeduse- ja pettumusetunnet. Iga eksija on karistuse vääriline. Iga õigusemõistele vastu talitaja peab karistust kandma, ja teadke, et teie olete rahva vastu eksinud, et teie olete õigusemõistet kõige jämedamalt ignoreerinud, sellepärast karistatakse ka teid. Ja mida enam, mida rohkem teie õigusemõisteid porri tallate, seda suurem saab olema teile karistus. (J. Hüneron, põl: Kust see käsukiri tuli? Vahelhüüde keskelt: Moskvast!)

Tean, et teie sellele kangekaelselt vastu seisate, et teie ikka ja ikka tunnistama tulete, et töötate ja tegutsete ainult rahva huvides. Kuid mispärast siis Eesti riigi asi ei edene, miks riik järjekindlalt vaesemaks jääb, enam viletsusse langeb? Tööpuudus suureneb kohutavalt, kaubandus ja tööstus jäävad vaesemaks ja hakkavad ikka enam ja enam kiratsema, majandus ja riigi rahaasjandus halvenevad ning välispoliitilised vahekorrad teiste lähimate naabritega halvenevad, teravnevad. Mille tagajärg see on? Kui teie ütlete, et see ei ole omakasupüüdlikkuse tagajärg, siis on see tingimata oskamatus, saamatuse tagajärg. Ei osata riiki juhtida ja valitseda. Kurnatakse rahvas rumalusega ja saamatusega vaeseks,

tõugatakse viletsusse, ja siis sealt kuristikust väljatirimiseks kutsutakse väljamaalased. See on enam kui pankrotitunnistus, see on tottus. Palgatakse inimene mitmemiljonilise tasu eest selleks, et teie rumalusi ja lollusi sorida ja kokku kerida. (Naer.)

Kui teie tegutsete rahva huvides, kui teie oma rumalust tahate rahva heakäekäigu parandamise tööle rakendada, ja kui rahvas sellest aru saab, et teie oma püha rumalusega rahvale ainult kahju teete, millise järeltõuse peate siis tegema, kui teile on kallis rahva tulevik ja heakäekäik? Minu arvates võib ainult ühe järeltõuse teha, see on—minema minna. (Vahelhüüde keskelt: Seda teie võiksite.) Las tulevad rahvast juhtima ja valitsema need, kes oskavad seda paremini teha, kes teist targemad on. Kuid teie talitate hoopis teisiti. Teie püüate neid isikuid, kes tahavad rahvale head teha, kes suudaksid paremini asju ajada ja korraldada, kõrvaldada. Teie tassite need vangimajadesse ja tapalavale. Rahvas on aga nende kohta oma otsuse andnud, ta on neid hinnanud ja tahab neid vabaduses näha. Riigikogu valimistel nõudis üle 150.000 hääleõigusliku kodaniku nende viibimata vabastamist. Ja mida teete teie? Teie tahate veel juurde viia. Teie vägivald, teie arvates rahva kasuks, ei ole kustunud.

Teie tahate ignoreerida rahva tahtmist, sellesama rahva tahtmist, kes teid siia on saatnud selleks, et siin õigust ja õiglust teostada. (J. Holberg, põl: Kuidas teie Abramson'i ära vandusite?) Kas teie kuulsite seda? (J. Holberg, põl: Just kuulsin.)

Härra Jaakson avaldas üldkomisjonis amnestiaseaduse arutamisel kogu kodanluse loogilise tarkuse. Härra Jaakson arvas, et kui poliitilisi vange vabastada, siis peaks neid laskma ka juhtivatele kohtadele riigi valitsemises, sest nad on kannatajad rahva huvides. Ja härra Jaakson ei leia praegusel korral põhjust neid juhtivatele kohtadele lasta, olla veel varane. Ei ole vist jõutud veel rahvast päriselt vaeseks nõõrida. Härra Jaakson teatas veel, et kui seda siiski tahetakse teostada, siis võib see sündida ainult väljaastumise teel, selleks tulla ette võtta siis vägivaldne vabastamine, see on verevalamine. Tuleb küsida, kuidas arvestate siis nende kodanikkudehulgaga, kes nõudis poliitiliste vangide vabastamist. Ja kui praegusel korral üldkomisjoni ettepanek vastu võetakse, mille järgi ehk amnestiaseadus rahvahäälendamisele viiakse, ja kui rahva enamus tahab nende vabastamist, mida teete siis teie? Kas tarvitate rahva enamuse vastu siis vägivald, nagu härra Jaakson seda toonitas? Autasuna selle mõtteavalduse eest saadetigi vist härra Jaakson riigi rahaallika juurde, valides

ta Eesti panga presidendiks. Kuid see vägivald, mida soovitas härra Jaakson, läheb teile liiga kalliks, ja kui teie selle vägivaldla ise üles kutsute, siis ei jää see ka tulemata. Ja tagajärgede eest tuleb teil vastutada.

Rahva tahtmisele ei saa keegi tõkkeid teha, olgugi et neid tõkkeid tahetakse maskeerida rahva huvidega. Üldkomisjoni ettepaneku seletuskirjas on öeldud, et Eesti rahvas on kallist hinda maksnud oma riikliku iseseisvuse eest ja ei või arvata, et ta seda kergesti käest anda tahaks ja ise hävitama hakkaks. Olen selle seletusega täielikult päri, sest Eesti rahvas on tõesti liig palju kannatanud ja aadrilaskumist tunda saanud. Ainult ühes lähevad meie arvamisest lahku, nimelt selles, et Eesti rahva vabadust ja tulevikku ei hävita need, keda teie arvate, vaid vabadusehävitajad olete just teie, ja Eesti rahvas on oma otsuse andnud, olgugi poolikult, sest teie poolt korraldatud terror ja surve ei lase inimesi isegi südametunnistuse järgi mõelda, veel vähem siis sõnadega või hääletamisega oma tahtmist näidata.

Minge teie vanglatesse ja siis vaatame, kas rahvas annab teie vabastamiseks niipalju hääli, kui ta praegu on andnud.

Sellepärast, kui teie tahate, et Eesti rahva poolt makstud kallis hind ka väärt on, siis lahkuge nii ruttu kui võimalik. Mida kauem teie Eesti rahva saatust juhite, seda lähemale tuleb Eesti rahvale viletsus ja hukkumine. Nii talitate praegusel korral täiesti eneste huvides ja olete need tõelised sisemised riigivastased, keda seletuskirjas nimetate. Ja kui teie ütlete, et sisemiste riigivaenlaste seljataga seisavad välised isiklikud ja ainelised jõud, siis on ka see vastuvaidlematult õige. Sest teie teate ju väga hästi, kes ja kelle aeline jõud see on, kes teid toetab ja Eesti rahvast vastu viib hukatusele ja igasugustele kahtlastele kombinatsioonidele.

Teie omad häälekandjad on niivõrd ettevaatamatud, et avaldavad, kes on teie sõbrad ja kes teid toetavad (B. Oja, as: Kas see lora ei lõpe veel?) Lõpuks pean toonitama, et ma üldkomisjoni koosolekul ei tahtnud uskuda, et tööerakond ja asunikud nii mammonahned on ja pankrottmeistrite veetlevatele meelitustele vastu ei suutnud panna.

Ka teie olete asunud rahvakurnamise tööle ja rahvavara raiskamise ja omandamise tuhinas eitate nende tahtmisi ja soove.

Kristalsed jutlustavad alati inimarmastusest ja südametunnistusest, ning ka nende kohus oleks olnud käesoleval juhtumisel täielikult oma inimarmastust demonstreerida, kuid nende praegust seisukohta ei saa sugugi imestada, nende maapealne elu ja lõbud on neile niivõrd kallid, et kõik muu unustavad. Ma ütlen

aga, et ka imesid võib praegusel ajal ette tulla, ja loodan, et teie, rahvasaadikute, südametunnistus ka täna ärkab ja patukahetsuses üldkomisjoni ettepaneku tagasi lükkate.

Juhataja **K. Einbund**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Holberg**: Üldkomisjonis, kaaludes seda seaduseelnõu, toodi ühelt poolt ette, et kui seaduseelnõuga antakse poliitilistele süüdlastele amnestiat, siis on selleks kaks põhjust, kas mingisugune suursündmus riigis või rahval ja selle meeldetuletuseks antakse siis poliitiline amnestia. Või teisel juhtumisel siis, kui olnud riiklik pööre, mille läbi uued valitsemisviisid tekiksid või kus uus riigikord sisse seatakse. Siis antakse neile inimestele, kes endise riigivalitsuse poolt karistatud, kui võib olla see karistus pole kooskõlas uue korraga, amnestia. Härra Jaakson tähendas väga õieti, et kui neid süüdlasi lahti lasta, siis peab neile kohad andma uues valitsuses ja viimane sisse seata.

Härra Jõeääre väidete kohta lubaksin nimetada ainult ühe märkuse. Härra Jõeäär tähendas selle suure süüdlase, § 149. peale, kuid jättis nimetamata palju kurjemaid paragrahve, nagu paragrahvid 100, 101 ja 102, mis käsitlevad neid kurjategijaid, kes vägivald ja võimuga ning tapmise ja sõjariistadega on katsunud Eesti riigikorda kukutada. (O. Gustavson, stp: Skandaal meie poliitilises elus! Pannakse maanteel revolver nina alla — kas elu või rahakott.)

Juhataja **K. Einbund**: Palun Riigikogu liikmeid aruandjat mitte segada.

Aruandja **J. Holberg**: Ma ei tea, mis Pärnus on sündinud, vaid tahan siin rõhutada, missugust kuritööd paragrahv käsitleb. (Vahelhüüded!) Kui neile ei taheta armu anda, siis tahetakse aega lühendada, ja selle järele on neil võimalus lahti saada ja oma tööd jätkata võib olla veel suurema energia ja tahtega.

Neil põhimõtetel ei saanud üldkomisjon selle seaduseelnõu poolt olla.

Juhataja **K. Einbund**: Hääletamisele tuleb üldkomisjoni ettepanek — amnestia seaduseelnõu tagasi lükata. (Hääletatakse.) (L. Johanson, stp: Härra Raudkepp ka! Kristlaste südametunnistus on kui pastlanahk, mis venib.) Poolt on 30 häält — vastu 25 häält, seega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded sedelitega.) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) (L. Johanson, stp: Kristlased, kristlased,

teie ei pääse krematooriumigi, juba enne lähete pörgu. O. Gustavson, stp: Kuulge, härra Raudkepp, lööme käed, amnestiaseadus või 100 tiinu kirikumaad. Andke kirikumaad tagasi, saate riigikontrolöri koha.)

Hääletamise tagajärjed on järgmised: poolt on 29 häält, vastu 27 häält, erapooletuid 2 häält, seega on üldkomisjoni ettepanek vastu võetud ning langeb ära rkl. Jõeääre ettepaneku hääletamine. (L. Johanson, stp: Häbi küll, tõepoolest häbi.)

10. Väljaveotolli Rahaasjanduse ko-
§ 1. p. 1. muut- misjoni aruandja
mise seadus — J. Lehtman kannab
II lugemisel. ette ja eraldi hääle-
tamisel võetakse vastu
nähtava enamusega seaduseelnõu peal-
kiri ja tekst.

Väljaveotolli § 1. p. 1. muutmise seadus.

Määruses kaupade sisseveo ja väljaveo ning tollimaksude kohta („Riigi Teataja“ nr. 4/5 — 1924. a.) muudetakse väljaveotariifi § 1. p. 1. järgmiselt:

Tariifi		Kaupade nimetus.	Tollimäärused.	
§ §	Punktid.		Alus.	Kuld frang.
1	1 Märkus.	Kartulid Lastakse välja ainult põllutöoministeriumi tunnistuse järele, kui need välja veetakse maa- desse, kus niisuguseid tunnistusi nõutakse tõen- duseks, et kartulid on vabad haigustest ja kahju- ritest. Tähendatud maade nimekiri avaldatakse põllutöoministeriumi poolt.	1 kg. br.	ilma tollita.

Juhataja **K. Einbund**: Päevakord on läbi. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 20.45 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund**.

Sekretär **M. Juhkam**.

Abisekretär **J. Piiskar**.

